Univerzita Karlova v Praze

Katolická teologická fakulta

Ústav dějin křesťanského umění

Tereza Kovaříková

Sídliště jako styl života – sídliště v Praze a Bratislavě

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

2014

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci zpracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 26. 4. 2014 Tereza Kovaříková

Bibliografická citace: Sidliště jako styl života – sídliště v Praze a Bratislavě [rukopis]: bakalářská práce/ Tereza Kovaříková; vedoucí práce: Vladimír Czumalo. - Praha 2014. – 73 s.

Anotace:

V této bakalářské práci se budu zabývat vývojem panelových sídlišť v Praze a Bratislavě. Nejranější sídliště v Praze bylo vybudováno na Zelené lišce v letech 1954-1955. Mezi první panelové sídliště v Bratislavě je považován experimentální obytný soubor v Rajčianské ulici (1958-1961). Nová sídliště, která vznikala, byla vyobrazována jako nové, idylické a socialistické bydlení. Panelová sídliště měla řešit bytovou krizi, rychlá a levná stavba šla na úkor kvality. Tehdejší stavitelé dávali paneláku 40 let životnosti. V praxi se však idea s realitou minula, přesto paneláky slouží dodnes.

Klíčová slova: architektura panelových sídlišť, panelová výstavba, sídliště, urbanismus panelových sídlišť, nová socialistická města

Abstract:

In my thesis, I would like to discuss the development of housing estates in Prague and in Bratislava. The earliest settlement in Prague was built at Zelená liška („ Green Fox“) in the years 1954-55. For the first housing estate in Bratislava the experimental residental complex on Rajčianská ulice („Rajčianská street“, 1958-1961) is considered. The new built settlement, was presented as a new, idyllic and socialist housing. Housing estates should solve the housing crisis, but rapid and inexpensive construction declined on quality. Former builders gave 40 years servise life. In practise, however, the idea of the reality of the past, yet prafab used today.

Keywords: architecture prefab housing, panel construction, housing development, urban prefab housing, new socialist city

Počet znaků (včetně mezer): 99 254

Obsah:

1.	**Úvod: Celkový vývoj panelových sídlišť**	**8**
2.	**Panelová sídliště v Praze**	**11**
2.1	Sídliště Antala Staška	12
2.2	Průběžná	13
2.3	Invalidovna	15
2.4	Petřiny	17
2.5	Michelská	19
2.6	Pankrác I., II., III.	20
2.7	Zahradní Město	22
2.8	Spořilov II.	24
2.9	Červený Vrch	26
2.10	Novodvorská	28
2.11	Krč	30
2.12	Prosek	31
2.13	Ďáblice	33
2.14	Skalka	34
2.15	Kobylisy	35
2.16	Bohnice	36
2.17	Lhotka – Libuš	37
2.18	Jihozápadní Město	38
2.19	Jižní Město	39
2.20	Barrandov	40
2.21	Shrnutí pražských sídlišť	41
3.	**Sídliště v Bratislavě**	43
3.1	Krasňany a Experimentálka	44
3.2	Februárka	45
3.3	Hostinského	46
3.4	Sídliště Ružinov	47
3.5	Podhradie	48
3.6	Karlova Ves	49
3.7	Dúbravka	50
3.8	Medzi Jarkami	51

3.9 Petržalka 52
3.10 Lamač 54
3.11 Záhumenice 55
3.12 Devínská Nová Ves 56
3.13 Dlhé diely 57
3.14 Bratislavská sídliště shrnutí 58
4. Závěr: Porovnání bratislavských a pražských sídlišť 59
Obrazová příloha 62
Seznam vyobrazení 70
Seznam použité literatury 71

1. Úvod

Celkový vývoj panelových sídlišť

Panelová sídliště v Praze a Bratislavě vznikala v hlavních městech tehdejšího společného státu, Československé socialistické republiky. Vznik panelových sídlišť je třeba posuzovat v kontextu tehdejší doby a tehdejších potřeb. Politicky se za nimi skrývá myšlenka nastolení úplného rovnostářství mezi lidmi, esteticky se staly symbolem úpadku individuálního stavebnictví a řemeslné výroby.

Fenomén sídlištní průmyslové bytové výstavby je v různých formách rozšířen po celé Evropě. V šedesátých a sedmdesátých letech minulého století platily panelové domy za symbol moderního stavění a bydlení jak ve východní, tak i v západní Evropě. S pomocí této racionální a efektivní stavební techniky měl být odstraněn nedostatek bytů a tímto dopomoci širokým vrstvám obyvatel k nové kvalitě bydlení a života. Uskutečnění této vize bylo ovšem často umožněno díky silným regulativním zásahům do politického, společenského a hospodářského systému. V tehdejším „východním bloku“ byla nová rozlehlá sídliště zároveň prostředkem pro rozšíření a upevnění socialistického-kolektivistického způsobu života a kultury bydlení.[1]

Panelová sídliště začala v širším měřítku vznikat po 2. světové válce jak na západě, tak na východě Evropy jako odraz nutnosti ubytovat množství lidí, kteří během války ztratili domovy. V západní Evropě vznikalo málo panelových sídlišť a brzo byly nahrazeny jinými stavebními útvary, které lépe odrážely individuální potřeby obyvatel. Ale ve východním bloku se ujaly velmi dobře. Masová panelová výstavba pokračovala až do roku 1990, a to nejen z důvodu rychlosti a jednoduchosti realizace, ale i z důvodů ekonomických.

Myšlenka výstavby velkých obytných celků se objevila již v 19. století. První skutečná sídliště však začala vznikat až mezi dvěma světovými válkami, a to především jako řešení stálého nedostatku bytů. Tvůrci sídlišť se stali levicoví teoretici a architekti, zejména Le Corbusier, ale také sovětští a němečtí avantgardisté. V Československu se na přelomu 20. a 30. let 20. století myšlenkou hromadné bytové výstavby ve formě sídlišť zabývali přední avantgardní architekti a teoretici, Karel Teige, Jaromír Krejcar, Karel Honzík ad. Zprůmyslnění výstavby a racionalizaci stavebních procesů pak zavedl

[1] ZDAŘILOVÁ (ed.) 2009, 11

Tomáš Baťa ve Zlíně.[2] První sídliště v Praze vyrostla v místech vytyčených regulačním plánem Velké Prahy z roku 1930, který vypracovala Státní regulační komise. Počítalo se v něm se vznikem velkých obytných celků např. na Proseku nebo na Invalidovně v Karlíně, v místě pozdější Solidarity. Všechna tato sídliště byla postavena během éry socialismu.[3]

Během druhé světové války byla přerušena stavební činnost a architekti se zabývali teoretickými přípravami nové organizace stavebnictví. Bytovou otázku měly dále řešit centrálně řízené projektové a prováděcí závody, jejichž práce měla být racionalizována výrobou typizovaných konstrukčních i stavebních prvků. Industrializace stavebnictví, vyvolaná poválečnými hospodářskými a sociálními požadavky, měla vést k opuštění řemeslné práce, a tím ke zrychlení výstavby. Nové metody se poprvé prosadily během dvouletého hospodářského plánu v letech 1947 a 1948.[4] V Praze byly ve větší míře použity prefabrikované stěny a stropy. Při stavbě sídliště Solidarita ve Strašnicích se vyráběly přímo na místě. Stavebnictví po roce 1948 trpělo nejen nedostatkem stavebního materiálu, jeho reorganizace s sebou rovněž přinesla špatně koordinovanou, neefektivní a kvapnou práci. Industrializace navíc způsobila pokles kvality řemeslné práce. Novou architekturou vytvořenou pro novou společnost byl radostný a monumentální socialistický realismus. Ten měl představovat podle přání režimu mluvící architekturu, která své obyvatele vychovává a zároveň má pro ně vytvářet plnohodnotný domov s občanskou vybaveností a vším co k životu patří. V 60. a 70. letech došlo k výraznému růstu panelové výstavby. V sedmdesátých letech 20. století tehdejší prezident Ludvík Svoboda ve jménu vlády vydal pokyn k dalšímu rozšíření industrializace stavebnictví. Byly rozšířeny výrobny a zrychlila se výstavba. Plán, který musel být splněn, požadoval 22 tisíc bytů ročně. V druhé polovině 80. let dosahovala výstavba bytů největšího kvantitativního rozvoje a to až 35 tisíc bytů ročně. Ke konci osmdesátých let dochází k pozvolnému ubývání hromadné výstavby domů. [5]

Za konec panelové výstavby lze považovat rok 1990. Bylo to způsobeno nejen pádem komunistického režimu, ale i přílivem nových investorů, technologií a materiálů. Později došlo k privatizaci podniků zaměřených na panelovou výstavbu a některé z nich úplně zanikly. Panelová výstavba změnila původní tvář Prahy a Bratislavy. Různorodá

---

[2] POSLUŠNÁ 2009, 34
[3] POSLUŠNÁ2009, 6
[4] PLAŇANSKÝ 1985, 13
[5] POSLUŠNÁ 2009, 35

zástavba byla zaměněna standardizovanými a šablonizovanými panelovými sídlišti. Panelová sídliště se stala jakousi ikonou socialismu.

1. Praha

S otázkou bytové výstavby v Praze souvisela řada přidružených problémů, jejichž řešení bylo velmi náročným úkolem. Komplikovanost úspěšného splnění těchto úkolů souvisela s rozsáhlou přestavbou a plánovanou rekonstrukcí Prahy. Složitost byla umocňována nutností nahrazovat značný úbytek bytů novou bytovou výstavbou. Velká část postavených bytů za první republiky byla z hlediska socialistického plánování naprosto nevyhovující, proto došlo k bourání starší zástavby. Hromadná výstavba panelových sídlišť začala po roce 1948, kdy byly znárodněny podniky a pozemky. Současně došlo postupem let k připojování okolních vesnic k hlavnímu městu, a tím byla nalezena i velká plocha pro vznik sídlišť. Za první panelové sídliště můžeme považovat bytový soubor Zelená Liška postavený v letech 1954 – 1955. V těchto prvních bytových souborech nalézáme ještě prvky zdobnosti na domech jako např. domovní znamení, arkádové vchody či mozaiky. Postupem času se zdobnost vytrácela. Se stále větším tlakem na rychlost stavění došlo k tomu, že panelové domy byly zjednodušovány, zvyšovány a ochuzovány o stavební materiál. Šedesátá léta se můžou považovat za vrchol panelové výstavby, kdežto sedmdesátá a osmdesátá léta jsou krásným příkladem úpadku stavebnictví v Praze.[6]

[6] DOUDOVÁ 2013, 7

2.1 Sídliště Antala Staška

Sídliště Antala Staška bylo jedním z prvních poválečných sídlišť na Praze 4. S realizací sídliště započal investor v roce 1957. Realizace nových typů panelových konstrukcí byla v začátcích, chyběly zkušenosti s novou technologií a v mnohých případech nastala potřeba improvizovat.

Postupem času se rozšířila nabídka panelů, čímž se zajistila variabilita vlastních prvků. Umožnilo to, že některé typy domů byly budovány s lodžiemi. Dosáhlo se příznivějšího členění fasád a zlepšení vnějšího výrazu domů. Jako doplňující typ stavěných objektů byl použit typ T13[7], kterým byly vyplněny proluky mezi stávající nízkou zástavbou v západní okrajové části sídliště. V časovém sledu s dokončovanými obytnými domy byly realizovány atypické objekty, které jsou situovány mezi obytné domy. Docílilo se tím vhodného výškového členění řadové zástavby.

Centrum sídliště bylo vybaveno bohatou vzrostlou zelení, dětskými hřišti a pískovišti. Bloky centra byly původně přístupné pouze pěšími cestami, aby se zabránilo vjíždění motorových vozidel kvůli hluku a znečištění ovzduší. Stání pro auta a garáže byly situovány při dvou vnitřních podélných komunikacích.

Sídliště stojí na ploše 182ha, kde je rozmístěno 12 obytných pětipodlažních domů a 15 čtyřpodlažních obytných domů. Stavba sídliště započala v roce 1957, dokončeno bylo mezi lety 1960-1964. Dodavatel byly Pozemní stavby n. p. Praha, hlavní architekt sídliště se jmenoval Ing. Arch. J. Pelc.[8]

---

[7] VOLDŘICH/BÍLEK 1981,62 „Tento konstrukční systém se používal od roku 1953. Je to systém příčný, výška budov dosahovala čtyř až pěti podlaží bez výtahu.“

[8] VÍTEK 2007, 31

2.2 Průběžná

Výstavbou sídliště Průběžná v Praze 11, nastala v Praze přeměna tradiční stavební výroby. Tímto bytovým celkem byla zahájena éra velkých sídlišť zahrnujících veškerou občanskou vybavenost a vlastní technické vybavení.

V roce 1955 byla v obvodu Prahy 4 dokončena první ověřovací série šesti montovaných domů z velkých celostěnných panelů a díky výhodám montáže proti tradičnímu způsobu výstavby byly tyto typy použity i v jiných pražských obvodech, včetně sídliště Průběžná. Současně byl zpracován návrh podrobného územního plánu v oblasti Strašnic o rozloze 200ha. Tento návrh uvažoval o přestavbě staré obce, vymezoval plochy pro izolace, individuální zástavbu a lokalitu zastavění vícepodlažními domy. Jeho cílem bylo získat větší počet bytů na jediném staveništi s občanským vybavením za použití moderních progresivních metod.

Sídliště Průběžná bylo původně plánováno pro zástavbu 1000 bytů a ve své době představovalo největší pražský celek.

Z architektonického hlediska neposkytoval použitý panelový objekt uspokojení po estetické stránce a navíc bylo třeba ověřit si další způsoby stavebních metod, proto bylo rozhodnuto vytvořit v tomto bytovém celku další část výstavby typem blokopanelových objektů STÚ T16[9].

Tyto domy měly panelové deskové stropní konstrukce a schodišťové prvky. Nosné svislé konstrukce byly naproti tomu konstruovány z cihelných bloků vyráběných mimo staveniště. V ulici Průběžná byly voleny objekty T16 sestavené ze sekcí do dalších bloků, kde suterény a přízemí byly provedeny atypicky kvůli umístění obchodů a ostatních služeb. Horní bytová výstavba od prvního do pátého podlaží byla realizována typově složením z několika sekčních variant. To umožnilo dosáhnout koncepce širší řady bytů a různých variant pokojů, protože objekty T16 dovolovaly rozměr bytů rozšířit oběma směry.

[9] VOLDŘICH/BÍLEK 1981, 62 „Konstrukční systém T16 byl používaný mezi lety 1953-1955. Systém je příčný se čtyřmi nebo pěti podlažími. Tyto systémy můžeme spatřit v Brně, Zlíně, Praze a Ostravě.“

Komplexní vybavení sídliště bylo doplněno terénními a sadovými úpravami, zelení a hřišti. Návrh podrobného územního plánu byl zpracován v roce 1955 a už k 1. lednu 1956 byl předložen ke schválení. První bytové jednotky byly dokončeny v roce 1957, celé sídliště pak v roce 1960.

Generální projekt zpracoval Pražský projektový ústav v čele s hlavním architektem ing. arch. Janem Růžičkou a kolektivem projektantů a techniků. Generální dodavatel sídliště byl n. p. Pozemní stavby Praha.[10]

[10] VÍTEK 2007, 32

2.3 Invalidovna

V roce 1958 se nově stanovily záměry v používání panelových systémů spočívajících především v dosažení snížení váhy, omezení počtu prvků, zavedení předpjatých panelů do hromadné bytové výstavby a unifikaci dokončujících dílů stavby. Dalším cílem nového způsobu výstavby se stala unifikace dokončujících dílů stavby. Do popředí se dostal požadavek nového způsobu výstavby, a to snížit pracnost na průměrnou bytovou jednotku. Bytová výstavba stála také před vyřešením kvalitativních změn v dispozicích bytů, aby nabídla větší výběr různých druhů bytů i obytných domů s přihlédnutím k otázkám estetiky obytných budov a občanského vybavení. Vznik experimentálního sídliště Invalidovna se inspiroval právě těmito cíly.[11]

Tehdejší Ústřední národní výbor hl. m. Prahy určil pro experimentální výstavbu oblast na východní straně Karlína, jako generálního projektanta oslovil Pražský projektový ústav, který spolupracoval s pracovníky Výzkumného ústavu stavební výroby. Studie sídliště byla zpracována v roce 1959. Systém panelové konstrukce byl založen na systému rozporu 600cm s předpjatými stropními panely metodou elektroohřevu[12]. Maximální váhu prvků budovy stanovili na 2,5t. Celkové množství stavebních dílů pro obytné budovy se skládalo z 24 druhů a dalších 9 prvků doplňujících u stavby budov občanské vybavenosti. Pro všechny druhy obytných budov byla zpracována unifikace okenních otvorů, vstupních stěn, příček, podlah a různých úprav povrchu. Díky novému řešení přechodu a způsobu zakládání objektů s použitím pilot, byly zavedeny nové cesty elektroinstalace, nová bytová jádra a možnosti uplatnění elastických systémů ústředního vytápění.[13]

---

[11] HEXNER 2007, 34

[12] VOLDŘICH/BÍLEK 1981, 62 „Metoda elektroohřevu je založena na principu tepelné roztažnosti materiálu. Elektrický proud procházející prutem betonářské výstuže, jej zahřívá a prut se pod vlivem teploty roztahuje. Tato metoda je rychlá a méně nákladná.“

[13] VÍTEK 2007, 35

Sídliště bylo realizováno mezi lety 1960 až 1965. Na ploše 14,2ha bylo postaveno celkem 7 zcela rozličných druhů obytných objektů, od pětipodlažních schodišťových k osmipodlažním domům s vnitřním schodištěm, dále 8 sendvičových domů, dvanáctipodlažní věžové domy a jedenáctipodlažní domy hotelového bydlení. Jednotlivé domy ozdobili výtvarnými předměty výtvarnic Mírové, Hrádkové a Rychlíkové. Současně tato experimentální výstavba zvýraznila některé materiální a technické problémy, které si vynucovaly okamžité řešení, aby mohla být uplatňována nová koncepce bytové výstavby na území hlavního města Prahy. Sídliště Invalidovna vypracoval v roce 1959 kolektiv v čele s J. Novotným spolu s F. Šmolíkem, M. Růžičkou a S. Horákem. Následně zpracovaný projekt sídliště vedl J. Polák s J. Lasovským, V. Němečkem, V. Šaldou a E. Urbánkem. Výstavba sídliště probíhala mezi lety 1961–1965. Dodavatelem stavby byly n. p. Montované stavby Praha.[14]

[14] VÍTEK 2007, 35

2.4 Petřiny

Na plochu 90ha rozkládající se v jedné z nejlepších bioklimatických poloh celého pražského území, v nadmořské výšce 367m, byl již v roce 1956 vypracován podrobný územní plán sídliště Petřiny, který schválili v následujícím roce. Uliční plán pochází z regulačního plánu z roku 1925, který je promítnut do celoměstského regulačního plánu z roku 1929 a potvrzen v další regulaci z let 1936/7. Z této regulace vycházel první poválečný plán z roku 1954. Sídliště Petřiny bylo původně projektováno pro tradiční stavební technologii, ale pod tlakem dodavatele stavby muselo být přepracováno jako jedno z prvních v Praze pro montáž z panelů. To změnilo celou zastavovací soustavu v duchu „jeřábového urbanismu“.[15] Samotná výstavba proběhla mezi lety 1959 – 1965.

Z výpadové Karlovarské komunikace je sídliště pohledově velmi exponované. Členění zástavby bylo pracně realizováno do tří výškových zón. První výškové pásmo, patřící do katastrálního území Veleslavín, tvořila zástavba pětipodlažních objektů v okrajových částech ještě snížených. Druhé výškové pásmo tvořila zástavba sedmipodlažních domů a v třetím pásmu stojí jedenáctipodlažní domy a třináctipodlažní dům hotelového bydlení. Druhé a třetí pásmo patří do katastrálního území Břevnov. Sídliště bylo rozděleno hlavními komunikacemi, a to ulicí Na Petřinách a komunikací severojižní ulicí Brunclíkovou, na tři okrsky, z nichž každý byl vybaven vlastním distribučním, školským a sociálním zařízením. Sídliště Petřiny je jedinečným příkladem realizace původní urbanistické koncepce regulačního plánu z poloviny 20. let 20. století, ale o 35 let později. Z původní regulace je převzata a realizována jasná osnova základních ulic s prostorovými a funkčními akcenty v místech křížení. Páteří celého sídliště a základem urbanistického konceptu byla ulice Na Petřinách s občanskou vybaveností.[16] Počátek i závěr této příjezdové komunikace byl vyjádřen vyššími solitérními objekty. Významným a ukončujícím prvkem páteřní komunikace byla budova Výzkumného ústavu makromolekulární chemie, která byla postavena v tzv. internacionálním stylu v letech 1960 – 1964. K sedmipatrové budově s výzkumnými provozy je připojeno třípatrové společensko – administrativní křídlo. Architekt Karel Prager zde železobetonovou konstrukci ošatil závěsovou stěnou „curtain wall“

[15] HRŮZA 2003, 155
[16] VÍTEK 2007, 35

z transparentního skla.[17] Ta se stala dominantou, která vhodně zapadala do interiéru sídliště. Ústav vytvořil pracovní místa pro zdejší obyvatele a tím se toto sídliště nestalo takzvanou noclehárnou, ale i vhodným a příjemným pracovištěm. Zastavění nese stopy ranější poválečné verze plánu, který v duchu doby rozvíjel předválečnou regulaci. Sídliště Petřiny je příkladem střídmé, měřítkově přijatelné panelové zástavby první generace pražských sídlišť, těžící oproti svým současníkům z kompozičních hodnot první vlny prvorepublikových regulací. Hodnoty jsou především urbanistické.

Sídliště sloužilo původně 13 230 obyvatelům, kteří bydleli v 4 313 bytech umístěných v 95 nových objektech. Vlastní plocha sídliště činila 58ha a zastavění dosahovalo 19 procent. Hustota obyvatelstva byla 273 obyvatel na 1ha, hustota sídlištní byla 227 obyvatel na 1ha. Sídliště tvoří 33 objektů, v nichž průměrná obytná plocha dosahuje 36,20 m^2 na 1 byt, 57 objektů TO-2B[18] s průměrnou obytnou plochou 44,32 m^2 na jeden byt. V domě hotelového bydlení má byt průměrnou plochu 23,50 m^2. Náklad na čistou bytovou jednotku činil 68 676Kčs. Generální projektant sídliště byl Pražský projektový ústav, hlavní projektanti sídliště se jmenují ing. arch. Vojtěch Mixa, E. Benda a dodavatelem byl n. p. montované stavby.[19]

[17] LÍBAL/LÍBAL 2000, 249
[18] VOLDŘICH/BÍLEK 1981, 62 „Konstrukční obousměrný panelový systém TO-2B měl celostěnové panely s možnými meziokenními vložkami. Tyto domy mohly být čtyř až osmi podlažní.“
[19] VÍTEK 2007,35

2.5 Michelská

Sídliště leží na Praze 4, katastrální území Michle. Vzniklo mezi lety 1962 až 1966. Autor zástavby byl A. Véle ve spolupráci s J. Klenem, J. Vlašánkem a dalšími. Vznik sídliště Michelská se časově shoduje s výstavbou tří pankráckých okrsků. Na sídlišti byly použity podobné principy jednoduchých řad a skupin objektů pragmaticky řazených podle sítě obslužných komunikací a terénu. Meziblokové prostory vykazují opakování stejného prostředí se zelení a parkováním. Hlavní přínos urbanistického řešení sídliště je v orientaci řádky pavilonů obchodního vybavení a služeb podél severní fronty bulváru ulice Budějovické. V šedesátých letech to byl jediný pražský příklad tohoto městotvorného pojetí. Na sídlišti Michelská bylo poprvé použito v masovém měřítku bytových objektů typu TO-8B[20] a byly realizovány poslední objekty typu TO-3B[21]. Věžové domy byly typu TO-6B[22] a atypické objekty jsou realizovány v tradiční cihlové technologii. Celkově je sídliště handicapované jak bezprostředním vedením trasy severojižní magistrály, tak rozdělením na dvě části ulicí Vyskočilovou.[23]

[20] VOLDŘICH/BÍLEK 1981, 63 „Tento konstrukční systém se používal od roku 1965 až do 80. let. Stavěly se s ním bodové a řadové domy. Je to systém, který přechází z objemové typizace na otevřenou prvkovou.“

[21] VOLDŘICH/BÍLEK 1981, 63 „TO-3B je založen na stejném systému jako konstrukční typ TO-2B. Tudíž jsou to celostěnové panely s meziokeními vložkami.“

[22] VOLDŘICH/BÍLEK 1981, 63 „Typ TO-6B je celostěnový panel s tepelnou izolací. Tento typ se stavěl po celé České republice až do roku 1990. Stavěly se buď čtyřpodlažní bez výtahu, nebo šesti až osmi podlažní s výtahem.“

[23] HEXNER 2007, 14

2.6 Pankrác I.

Sídliště Pankrác vzniklo jako velký urbanistický počin. Po dostavbě Nuselského mostu a výstavbě první trasy metra bylo celé sídliště velmi dobře dostupné. Sídliště sestávající ze tří částí bylo postaveno na principu neprůjezdnosti obytného území se sběrnými automobilovými komunikacemi po obvodu.

Středem sídliště, které se rozkládalo na ploše 23,7ha, procházela dvoupatrová nadsídlištní komunikace, kolem níž stojí bytové objekty s celkovou kapacitou 1933 bytů pro 6193 obyvatel. K výtvarnému dotvoření byla použita díla umělců Chlupáče, Šimka, Sladkého, Zeta, Vacka, Merhautové aj. Generální projektant staveb byl pražský projektový ústav, hlavní architekt akad. arch. Jiří Lasovský a dodavatel n. p. Pozemní stavby Praha.[24]

Pankrác II.

Sídliště bylo řešeno jako obytný okrsek a tvořilo půdorysně uzavřený čtyřúhelník na ploše 16,1ha, po jehož obvodě byla rozložena bytová výstavba převážně z objektů TO-8B, ale také z objektů TO-6B. V severozápadním rohu byla umístěna trojice bytových domů. Radiála procházející středem sídliště vymezovala plochu pro školský areál. Průměrný počet podlaží je 5,17. Hlavní architekt byl architekt Jiří Lasovský ve spolupráci s J. Krčem, V. Procházkou, J. Vilímkem a V. Hessem, dodavatel n. p. Montované stavby Praha, generální projektant Pražský projektový ústav.

Pankrác III.

Sídliště bylo ohraničeno ulicemi Na Strži, Antala Staška, Zelený pruh a Na Planině. Rozkládalo se na ploše 8,48ha. Jádro obytného zastavění tvořily tři osmipodlažní objekty typu TO-8B a tři čtyřpodlažní objekty obsahující celkem 441 bytů pro 1482 obyvatel. Generální projektant byl Pražský projektový ústav, hlavní architekt Jiří Lasovský ve spolupráci s V. Hessem, J. Krčem, V. Procházkou a J. Vilímkem, dodavatelem byl n. p. Pozemní stavby Pardubice.

Sídliště Pankrác, bráno jako celek, je prvním pražským sídlištěm velikosti obytné čtvrti, kde je princip územní organizace také principem kompozičním.

[24] HEXNER 2007, 12

Seskupení tří (dříve čtyř) okrsků vymezených ulicemi, zastavěných v jednotném duchu kolem společného centra, dalo území jasnou základní strukturu a uliční osnovu.

Celek je důsledně napojen na starší okolní zástavbu. Kompozice samotných okrsků je tvořena jednoduchými řádky a skupinami obytných domů ve třech bytových hladinách obklopujících areály pavilonů školních zařízení. U Pankráce je cenný především celkový koncept, i když se ještě stále čeká na jeho naplnění. Nejvýznamnějšími dominantami jsou pak výškové budovy umístěné bez vazby na zástavbu sídliště v prostoru města.[25]

[25] VÍTEK 2007, 40

2.7 Zahradní Město

Název původní čtvrti Zahradní Město vznikl podle zástavby rodinných domů a vilek postavených v letech 1937-1940 většinou zaměstnanci pražské tramvajové dopravy na pozemcích Dopravních podniků hlavního města Prahy.

V roce 1960 vznikl projektově náročný úkol realizovat v této lokalitě velké obytné celky tak, aby byl plně využit tento krajinářsky velmi zajímavý územní útvar, a přitom se nenarušilo přírodní prostředí jižních svahů. Urbanistický koncept vychází ze zásady klidných obytných okrsků s obslužnou komunikací po obvodě zástavby a s umístěním škol uvnitř okrsku.[26]

Velmi významně se projevila myšlenka výškového kontrastu obytných objektů od pětipodlažních bloků ke čtrnáctipodlažní zástavbě věžového charakteru. Realizaci tohoto záměru umožnil přechod na novější technologii TO-6B. Zásada kontrastů se uplatnila zejména v dálkových pohledech ve směrech od Spořilova přes údolí Botiče nebo od severních svahů chodovských sadů. Všechny tyto pohledy jsou velmi působivé a přesvědčují, že se realizace zdařila.

Projektové práce byly zahájeny v roce 1961 a v roce 1962 započala výstavba prvních staveb. Sídliště bylo dokončeno zhruba v roce 1968. Stojí zde 33 bytových objektů, z nichž deset pětipodlažních bylo realizováno typem G-57[27], třináct sedmipodlažních také typem G-57 a deset čtrnáctipodlažních typem TO-6B. V 3521 bytech bydlelo zhruba 10 800 obyvatel.

---

[26] HEXNER 2007, 41

[27] VOLDŘICH/BÍLEK 1981, 63 „Konstrukční systém G-57 se používal od roku 1955-1962. Byl to prototyp konstrukční soustavy ve Zlíně, která se později rozšířila po celé republice. Stavěla se ze tří různých materiálových variant, a to struskopemzobetonu, z těžkého betonu a polotěžkého betonu se škvárou.“

Zahradní město – západ

Řešení detailů centra sídliště bylo poctěno cenou v celostátní přehlídce architektonických prací v roce 1966. Projektové práce byly zahájeny v roce 1962, výstavba samotná začala v roce 1963 a dokončovací práce proběhly v roce 1968.

Podařilo se realizovat dvacet bytových objektů panelovou technologií, pět čtyřpodlažních typem TO-8B, pět sedmipodlažních typem TO-8B a šest čtrnáctipodlažních typem TO-6B. V roce 1982 bydlelo v bytech zhruba 6 400 lidí. Sídlištní hustota byla 363 obyvatel na 1ha. Generální projektantem byl pražský projektový ústav, hlavní architekt ing. arch. Jiří Hromas, obě sídliště byla postavena vyšším dodavatelem n. p. Pozemní stavby Praha.[28]

[28] VÍTEK 2007, 41

2.8 Spořilov II.

V roce 1960 bylo zahájeno zpracování projektové dokumentace na území o rozloze 54ha určené pro nové sídliště Spořilov II. Realizace výstavby začala v roce 1961. Urbanistické řešení nové výstavby obytných bloků a občanské vybavenosti muselo být v souladu s původní zástavbou z let 1926 až 1936, kdy se poprvé sídliště rozdělilo na stavbu obytných okrsků. K určení okrsků sloužila základní devítiletá škola, čímž vznikl severní a jižní okrsek při Hlavní třídě, mezi nimiž bylo umístěno centrum sídliště. Celkem bylo postaveno 3667 bytů.

Koncepce bytů byla dána jednak použitím objemové typizace bytů obytného objektu typu TO-3B s tak zvaným půl pokojem zvětšeným o polovinu panelu tj. o 50 cm, obytná plocha se tak zvětšila o 2,5 m^2.

Více než 15 000 obyvatel bydlelo v 59 objektech, z nichž tři domy byly typu TO-2B, atypické objekty byly devítipodlažní a tři věžové domy byly jedenáctipodlažní, dvacet dva domů bylo realizováno typem TO-3B. Dalších třicet šest domů sloužilo k občanské a technické vybavenosti.

Životní prostředí bylo zatíženo hustotou zastavění. Výstavba se sjednotila v podlažnosti a tím byly všechny panoramatické pohledy na sídliště nezajímavé, protože z volné krajiny přecházela v kulisu připomínající fádní hradbu mohutné masy zástavby. Obytné domy se řadily do skupin s vnitřními prostory určenými pro hry a s plochami pro volnočasové aktivity. Střed obytného okrsku zdůrazňuje věžový jedenáctipodlažní dům.

Sídliště bylo postaveno tradiční cihlovou technologií, tehdy vyhovující dodavateli podniku MV-Stavobytu. Pouze penzion byl realizován panelovou technologií. Hlavní architekt se jmenoval ing. architekt Jaromír Holeček a projektové práce vedl Pražský projektový ústav. Postupem času došlo i na dostavbu sídliště Spořilov II. Při vyhledávání volných ploch pro komplexní bytovou výstavbu ve snaze maximálně využít bytovou výstavbu a ve snaze maximálně využít již vybudovanou technickou vybavenost vznikl záměr na dostavbu sídliště Spořilov II. Původní studie této dostavby zpracována Pražským projektovým ústavem obsahovala 150 bytových jednotek. Pro technologické obtíže ze strany dodavatele bylo od této zástavby upuštěno a nově zpracovaná studie již projektované dokumentace řešila obytné domy

v technologii VVÚ-ETA[29]. Bytový fond obsahoval dva řádové objekty po 72 bytech a tři věžové objekty po 48 bytech, tedy celkem 288 bytů pro 880 obyvatel. Zahájení výstavby proběhlo v roce 1976 a dokončila se v roce 1981. Generální projektant Stavební závody Praha-Inženýring a generální dodavatel IPS n. p. Praha a Pozemní stavby n. p. Praha.[30]

[29] VOLDŘICH/BÍLEK 1981, 63 „VVÚ – ETA je konstrukční technologie pórobetonového panelu se stavební izolací. Tento typ obvodového pláště dával celému objektu charakteristické členění průčelí vodorovnými a okenními pásy tzv. pásová architektura. VVÚ – ETA se stavěla od roku 1972 převážně v Praze a středních Čechách."
[30] VÍTEK 2007, 42

2.9 Červený Vrch

O výstavbě v lokalitě Červený Vrch v Praze bylo rozhodnuto v době, kdy na území hlavního města Prahy začínala technologie výstavby typu G domů, dále panelových domů typu TO-2B a TO-3B. Již při geologickém průzkumu tohoto budoucího sídliště se zjistily faktory, které signalizovaly, že se bude třeba vyrovnat se spodní vodou a její vysokou agresivitou. Řešení spočívá v komplexním odvádění spodní vody do stávajícího Šáreckého potoka.

Původní záměr projektantů sledoval jednotu sídliště bez rozdělení hlavní radiálou širokou komunikací, která v současné době dělí sídliště na dvě samostatné části. Sice se na jedné straně vyřešil rychlý dopravní vstup do centra města, na druhé straně však poranil svým způsobem celistvý život v sídlišti a ohrozil bezpečnost chodce. Dále se výrazně zhoršilo životní prostředí. Všechny tyto skutečnosti prokazují, že mají-li určitá území plnit pro veřejnost svou funkční náplň, musí se na její realizaci vynaložit dostatek finančních prostředků a splnit vyšší nároky na vybudování takového bytového celku. Při výstavbě se použily typy G-57, 832 bytů se vybudovalo technologií montovaného skeletu „Čapek“, šest bytů v objektech TO-2B, 134 bytů v objektech typu TO-3B a dvanáct bytů v atypickém objektu. Dále čtyřpodlažní až jedenáctipodlažní objekty. Výstavba sídliště byla zahájena v roce 1960 a dokončena v červnu 1972, urbanistická studie je z roku 1959. Generální projektant byl Pražský projektový ústav, hlavní architekt Milan Jarolím s kolektivem a generální dodavatel původně n. p. pozemní stavby Praha později n. p. Montované stavby Praha.[31]

Po stránce morfologie zástavby je sídliště významným příkladem použití základních prostředků estetizace a harmonizace urbanistického prostoru, především pak rytmu, prostředků a asymetrie. Vzhledem k tvaru a malému rozsahu území se jedná o jednoduchou skladbu řádek a skupin objektů řazených podél komunikací a zohledňujících sklon terénu. Sídliště Červený Vrch představuje kompozičně zajímavý příklad z druhé generace pražských sídlišť postavený v jednoduchosti a přehlednosti skladby hmot přijatelného měřítka.

[31] PLATOVSKÁ 2010, 136

S ohledem na akutní potřebu bytů došlo i na tomto sídlišti k zahuštění zástavby, čímž bylo získáno 385 bytových jednotek technologií TO-8B, postaveny byly tři objekty o čtyřech sekcích a šesti podlažích a tři domy o deseti podlažích. Hlavní projektant ing. J. Samek, generální projektant Inženýring – Stavební závody Praha.[32]

[32] HEXNER 2007, 29

1.10 Novodvorská

Hlavní projektant tohoto sídliště stál v roce 1961 před problémem, jak vyhovět všem zásadám pro projektovou koncepci, a to vytvořit zřetelnou organizaci sídliště, úplně soustředit občanskou vybavenost, výrazně odlišit volné prostory a bytové objekty ve výškách a délkách. Výchozí skutečnost staveniště ovlivnila konkrétní návrhy (dálkové pohledy vyžadovaly zdůraznění siluety). Přirozená rekreační oblast tvořila s bydlením organický celek. Zastavění podél hlavní městské třídy mělo vytvořit kontrast krátkých příčných a dlouhých podélných objektů. Výškový rozdíl terénu umožnil oddělit automobilovou dopravu od pěšího provozu ve společenském centru. Při respektování těchto zásad probíhaly projektové práce až do roku 1964 a téhož roku byla zahájena výstavba.

Celková plocha sídliště byla 72,24ha. Náklady na výstavbu v roce 1964 činily celkem 355 milionů Kčs. Průměrný náklad na jeden byt byl 95,3 tis Kčs. Celkem bylo postaveno 34 bytových objektů za použití technologie TO-8B. To vše do roku 1969. Územní staveniště, rozdělené hlavní komunikací nevytvářelo ideální předpoklady pro vyniknutí dvou samostatných okrsků, a proto bylo sídliště realizováno jako jediná organizační jednotka. Klimaticky mělo polohu mimořádně příznivou a také leželo mimo zdroje průmyslových exhalací.

Soubor sídliště navazuje na plochy zástavby vzniklé na základě předválečné regulace, které ho obklopují ze všech stran, kromě severu. Z této regulace převzalo sídliště hlavní osu a to ulici Novodvorskou a také prostor „náměstí“ v centru dispozice. Po stránce kompoziční představuje sídliště Novodvorská v pražských podmínkách vrchol v uplatnění formálních prostředků estetizace a harmonizace urbanistického prostoru. Zástavba má větší, ale ještě stále uchopitelné měřítko budov a prostor v jednoduché skladbě. Jedním z nejúčinnějších efektů je přechod od ortogonální osnovy zástavby podél hlavní osy sídliště do linií mělkých křivek zdůrazňujících terénní situaci na okrajích souboru. Po stránce organizační se jedná o fungující útvar s minimalizací dopravy uvnitř bytového území. Jednotný ráz architektury v původní podobě sídliště byl i přes určitou strohost velmi účinný a působil uspořádaně. Za dominantu sídliště se může považovat objekt hotelového domu, mírně převyšující okolní zástavbu, která jeho polohu kompozičně zdůrazňuje. V panoramatu se sídliště projevuje fragmentárně -

pohledy z Krčské stráně a okraje Pankráce.[33]

Odstup více než tří desítek let od realizace výstavby a provozu sídliště umožňuje činit některé úvahy, zda se v praxi osvědčily původní záměry projektanta. Síť distribucí a služeb byla ve skutečnosti poddimenzovaná a zcela nevyhovující, nebylo dosaženo příznivého výsledku, pokud jde o úpravu zelených obytných ploch. Zřejmě proto, že jejich funkce zůstávala nevyjasněna, ničemu fakticky nesloužila. Bylo by asi správnější zvětšit plochu městského charakteru, zelené plochy radikálně omezit a jasně rozlišovat zelené plochy zahradnicky upravované a ty dobře udržovat. Tím mohlo dojít k výrazné redukci rozblácených ploch v místech, kde byla zeleň sice plánovaná, realizována a pak stejně zničena.

Celkové řešení sídliště, jeho organizace, hmotné uspořádání a ostatní, ne zcela vyhovovalo. Zřetelně se projevilo omezování nákladů za cenu méně trvanlivých materiálů a nepodařilo se uskutečnit obytný prostor na zelených plochách, které pokud vůbec byly provedeny, svůj účel nesplnily.[34]

S ohledem na akutní potřebu bytových jednotek byla přezkoušena možnost dalšího zahuštění některých pražských sídlišť. Sídliště Novodvorská představovala jednu z těchto možností. Podkladem byla studie souboru staveb Novodvorská II., která řešila koncepci dostavby sídliště. Zahuštění spočívalo v rozústění patnácti lokalit na obvodu starých sídlišť. Celý soubor zahrnoval výstavbu 432 bytů a výstavbu technického vybavení pro celkem 632 bytů, výstavba občanského vybavení zahrnovala 857 bytů. Generální projektant byl Pražský projektový ústav, hlavní projektant ing. arch. A. Bořkovec a V. Ježek, dodavatel Montované stavby Praha.

V roce 1974 byla schválena změna podrobného územního plánu sídliště, která byla podkladem pro zpracování předprojektové přípravy a vlastní projektové dokumentace. Šlo o dostavbu bytových objektů na stávajících plochách uvnitř sídliště a dále při jihozápadním okraji. Celkový přírůstek získaný dostavbou byl 623 bytů. Bytové objekty byly řešeny v technologii VVÚ ETA, jednak jako věžové o třinácti podlažích, jednak jako bodové domy o sedmi podlažích. Výstavba započala v roce 1974, úplné dokončení bylo v roce 1982. Hlavním projektantem byl ing. J. Dvořák z Pražského projektového ústavu. Dodavatel Montované stavby n. p. Praha.[35]

---

33 VÍTEK 2007, 44
34 HEXNER 2007, 15
35 VÍTEK 2007, 44

2.11 Krč

Krč vznikla jako první pražské sídliště velkého stavebního obvodu pro 12 000 obyvatel a stala se součástí obytného obvodu spolu s Lhotkou, sídlištěm Novodvorská a obcí Libuš, kde mělo bydlet 50 000 lidí. Projektová příprava sídliště byla prováděna od roku 1962 a její realizace v letech 1964 až 1971. Vodícím momentem při urbanistickém utváření sídliště byl princip intenzivní zástavby a co nejefektivněji využité plochy na okraji města. Výstavbou mělo vzniknout nikoliv periferní sídliště, ale část města vykazující všechny znaky městského bydlení s plnou dopravou, obchodní činností a rekreací.

Na sídlišti bylo realizováno urbanistické zónování, vyjádřené „pruhy“, od výpadové silnice z města. Tyto izolační pruhy oddělují bytovou oblast od zdroje hluku. Organizace života sídliště byla na odvrácené straně. Za pěším chodníkem teprve následuje pásmo bydlení, pak území klidu, škol a rekreační prostor. Doprava byla řešena obvodovými komunikacemi tak, aby všechny obytné domy byly dosažitelné a dopravní prostředky bylo možno zaparkovat. Bylo použito takových typů domů, aby obohatily prostředí a řešení interiérů neopakovaně zvyšovalo kulturu bydlení.

Na sídlišti Krč postavili věžové patnáctipodlažní domy, dvanáctipodlažní bytové objekty typu TO-8B a mezonetové čtrnáctipodlažní bytové objekty, čímž vzniklo víc druhů bytů. V případě mezonetových bytů šlo o první použití tohoto principu relativně nejlevnější výstavby s vysokým procentem velkých bytů. Tři mezonetové domy obsahovaly 627 bytů po třech ložnicích a haly pro celkem pět až šest osob. Dále tu bylo devět bodových čtyřpodlažních domů, šest věžových domů, osmipodlažní a třináctipodlažní objekty. Sídliště bylo v blízkosti přírodního prostředí a poskytovalo výhled na Kunratický les a na svahy a rokle k Modřanům.

Sídliště splňovalo tyto požadavky: Diferenciaci dopravy a hluku od klidného prostředí. Ve vnitřních prostorách sídliště byly realizovány neopakované exteriéry s přírodním tvarem jezírka, plochy pro lavičky, vyhlídkové terasy. Volně stojící plastiky vytvořili akademičtí sochaři Jan Kodet a Karel Lidický. Generální projektant byl Pražský projektový ústav, hlavní architekt ing. arch. Josef Kalous a generální dodavatel n. p. Montované stavby Praha.[36]

[36] VÍTEK 2007, 45

2.12 Prosek

Prosek bylo první sídliště vybudované v rámci Severního Města. Severní Město obsahuje tato sídliště: Ďáblice, Kobylisy a Bohnice. Sídliště Prosek se rozkládá na náhorní plošině mezi stávající zástavbou vilek a rodinných domků čtvrti Prosek a Střížkov. Tato zástavba byla ve větší míře zachována. Staveniště bylo umístěno na pozemcích, které byly využívány cihlářským průmyslem. Z geologického hlediska nebylo staveniště příliš vhodné, protože část území byla poddolována starými štolami z dob, kdy se zde těžil pískovec.

Po kompoziční stránce se jedná o první uplatnění tzv. „velké formy“ v urbanismu pražských sídlišť druhé poloviny 20. století. Zástavba sídliště je rozdělena do dvou celků organizovaných po obou stránkách více než kilometr dlouhého parkového pásu podél kompoziční páteře ulice Vysočanské. Dle původní myšlenky byl důležitý vztah k průmyslové oblasti Libně a Vysočan vyjádřen umístěním čtvrťového centra v jižním čele tohoto parku. Zajímavostí je, že utilitárním motivem tohoto 120-180 metrů širokého parku bylo existující vzdušné vedení vysokého napětí. Další zajímavostí je, že směrově se tato trasa shoduje s osnovou prvorepublikové regulace. Charakteristickým znakem urbanistické koncepce je velkorysost v měřítku prostorů, kontrast mezi nízkými bodovými domy a dlouhými vysokými domy vymezující strukturu superbloků a soustředění občanské vybavenosti podél pěších ulic a podél vnitřního obvodu zástavby.

V průběhu výstavby došlo k rozšíření původního rozsahu o tzv. dostavby, označené jako Prosek – východ, západ, severovýchod. Tím se původní počet bytů zvýšil z plánovaných 9 442 na 10 097 bytů, které poskytly domov pro 33 112 obyvatel. Realizace výstavby byla charakterizována proti obvyklé sídlištní výstavbě odlišným způsobem, a to v zajišťování komplexnosti stanic pro dodávku tepla. Původní záměr dokončovat stavby v poměrně velkých skupinách prošel vývojem, který se ustálil na dokončování tzv. podskupin, které obsahovaly vždy několik bytových objektů a potřebnou občanskou vybavenost zároveň s terénními a sadovými úpravami.

Sídliště bylo koncipováno tak, aby vytvořilo samostatný a všestranně vybavený obytný útvar se službami, zdravotnickým zařízením, školami, kulturním zařízením apod. Výstavba sídliště byla zahájena v roce 1965 a dokončena v roce 1975, úplné dokončení proběhlo mezi lety 1975 až 1977. Celkem se postavilo 97 objektů a konečná suma za výstavbu činila 2 212 432 000 Kčs. Základem koncepce území byl vítězný

návrh kolektivu J. Novotného z veřejné soutěže z roku 1961. Podrobný územní plán z roku 1962 zpracovali J. Novotný, V. Durdík, M. Polívka, M. Vaic a J. Mitáš, ale hlavními architekty při výstavbě byli ing. arch. J. Růžička, dostavbu severovýchodu vedl ing. arch. Kocian, dostavbu západu ing. arch. Tvrznická a dostavbu východu vedl ing. arch. Kotas. Generální projektant Pražský projektový ústav. Ústřední park přátelství navrhl O. Kuča.[37]

[37] VÍTEK 2007, 46

2.13 Ďáblice

Sídliště bylo situováno v příjemném prostředí v blízkosti Ďáblického háje mezi sídlištěm Prosek a Kobylisy. Začlenilo se do rozsáhlého obytného komplexu severního Města. Bytové domy byly postaveny z panelových deskových domů vycházejících z typu TO- 8B dispozičně upraveného pro výstavbu jedenácti až čtrnácti podlažních bytových jednotek. Tři osmnácti podlažní věžové domy byly postaveny konstrikčním systémem Konstruktiva. Byty byly dispozičně vhodně řešeny a obytná plocha bytů byla zvětšena. Prefabrikovaná bytová jádra byla nahrazena siporexovými (tzv. pěnobeton, umožňoval úzké příčky, které byly 5 až 10 cm široké) příčkami, které byly obloženy obkládačkami v koupelně i v kuchyni. Jídelna byla od obývajícího pokoje oddělena posuvnými dveřmi, které umožnily jak prostorové spojení, tak i odpojení. V koupelně se myslelo na místo pro pračku a v kuchyni bylo místo pro ledničku. Lodžie byly kratší a hlubší, čímž byly lépe využitelné pro obytné účely, stolování a odpočinek. Byty bez lodžií byly vybaveny francouzskými okny.

Hlavní celek sídliště představuje vrchol urbanistické tvorby obytných souborů ze 70. let 20. století. Urbanistického zlepšení vzhledu domů bylo dosaženo zvýrazněním vertikálních prvků na průčelí objektu, zejména lodžie byly sdruženy do vertikálních sestav. Současně s bytovými objekty byly realizovány objekty občanské vybavenosti, rozsáhlé terénní úpravy a veřejná zeleň. Při výstavbě byla použita ucelená koncepce uplatnění výtvarných děl v architektuře. U čtrnácti obytných domů jsou výtvarná díla umístěna v prosklených domovních vstupních halách. U základních škol se uplatnily volné plastiky ve vnitřních atriích, u mateřských škol ve formě reliéfu, domovních znamení u vstupu do jednotlivých pavilonů. Zvláštností sídliště bylo i uložení rozvodů vytápění, plynu, elektrického a telefonického vedení do podzemních chodeb, tzv. kolektorů, které dosahují délky sedmi kilometrů. V budoucnu projektanti předpokládali výstavbu metra, dnes stanice Ládví. V roce 1962 proběhla soutěž na řešení ďáblické obytné čtvrti s nejvyšším oceněním pro kolektivy J. Novotného a J. Kriseho. Výstavba probíhala mezi lety 1969 až 1980 podle projektu V. Tučka, V. Hesse, J. Kulišťáka, V. Leníčka, A. Pešty a A. Tenzera. Celkově byty poskytly přístřeší pro 28 000 obyvatel. Generální projektant byl Pražský projektový ústav, dodavatelem byl n. p. Konstruktiva.[38]

[38] VÍTEK 2007, 46-47

2.14 Skalka

Původní rozsah území určený pro bytovou výstavbu sídliště Skalka byl vymezen volnou plochou mezi ulicemi Černokostelecká a Zahradním Městem. Část této plochy byla postupně zastavěna sídlišti Rybníčky I. a II., proto nově vznikající stavba byla označována jako Rybníčky III.

Zbylá plocha k zastavění činila asi 71,61ha, na němž bylo třeba provést demolice drobných staveb, skladů a ohrad na podkladě územního plánu schváleného v roce 1964. Projekt sídliště Skalka byl schválen v roce 1966 a stavební práce byly zahájeny v roce 1967. Sídliště doplňuje stávající zástavbu z první republiky a bylo dokončeno v roce 1974. V bahnitých plochách severní části bylo zapotřebí zakládat objekty na pilotách. Sídliště bylo rozděleno dálkovou komunikací na okrsky západ, východ a jih, později byly spojeny podchodem. Silnice Na padesátém tvořila osu sídliště. Koncepce sídliště byla přiměřená hustotě zástavby a dostatku zelených ploch. Sadové úpravy byly vyzdobeny výtvarnými díly umělců. Projektant zde zamýšlel vybudovat rozsáhlé garáže zhruba pro 600 automobilů a samoobslužné prádelny, ale od těchto plánů bylo během výstavby upuštěno. Sídliště mělo celkem 1779 bytů pro 5745 obyvatel s hustotou obyvatelstva 170 obyvatel na 1ha. Sídliště mělo osmnáct bytových objektů typu TO-8B, čtyř, osmi, dvanácti podlažních, budovaných technologií železobetonových panelů se střídavými variantami fasád snižujících uniformitu objektů, občanská vybavenost pak byla postavena technologií montovaného skeletu. Dodavatel sídliště byl Inženýring, investorsko-inženýrská organizace Výstavba hlavního města Prahy – Výstavba sídlišť. Z hlavních dodavatelů to pak byly n. p. Pozemní stavby Pardubice a n. p. Pozemní stavby Praha.[39]

[39] VÍTEK 2007, 48

2.15 Kobylisy

Sídliště Kobylisy bylo součástí Severního Města, kam patřily sídliště Ďáblice, Prosek a Bohnice. Kobylisy byly situovány na svazích pod tramvajovou vozovnou Kobylisy a nad Trojským údolím. Šlo o dostavbu stávající vilové čtvrti a kompletaci technické a občanské vybavenosti obytného území jako celku. Koncepce architektonického návrhu byla řešena citlivě se snahou vytěžit ze zajímavé terénní konfigurace maximum. Rozmístění objektů sídliště plně respektovalo návaznost na vilovou zástavbu i prohlubeň hliniště bývalé cihelny, které tvořilo centrální rekreační prostor. Architekt zde vyřešil problém spojený s výstavbou a to, že odstranil tzv. výhled z okna do okna tím, že důsledně vystřídal a natočil objekty. Dále bylo odstraněno tzv. sčítání siluet, které často nastává zástavbou svažitého území a projevuje se tím, že při určitých pohledech má přední obytný projekt na střeše několikanásobný počet strojoven výtahů. Při návrhu komunikací a zejména pěších cest se architekt řídil zásadou co největší účelnosti.

Stavební technologie použitá při výstavbě sídliště byla již rozvinutá vrcholná forma TO-8B s dobrým dispozičním řešením a značnou variabilitou pláště ve tvaru povrchu i v barvách. Běžné byly břízolitové omítky, umělý žulový kámen pro sokly, žulové stupně v předsazeném schodišti, bílý nátěr zábradlí, pergoly atd., což vedlo k příjemnému vzhledu sídliště. Umocňujícím prvkem byla zeleň. Sídliště bylo rozděleno na tři výstavby. První stavba leží u ulice Horňatecká. Těžištěm bytové zástavby bylo sedm věžových domů rozestavěných okolo prohlubně bývalé cihelny a šest řadových domů nad nimi. Ostatní výstavba byla složena z bodových domů s menším počtem bytů a doplňovala původní okolní zástavbu. V jižní části bylo nákupní centrum a služby. Druhá stavba obsahovala deset bodových domů, z nichž čtyři byly převodem k původní vilové zástavbě. Třetí stavba se nachází na svahu při ulici Písečná. Výstavba započala v roce 1968 a dokončena v roce 1976. Generální projektant byl Pražský projektový ústav, hlavní architekt ing. arch. Jan Krákora a dodavatel byl GR-PS Bratislava.[40]

[40] VÍTEK 2007, 48

2.16 Bohnice

K formám Le Corbusierova poválečného brutalismu se pokusilli vrátit autoři Prahy – Bohnic.Utažení direktivního systému plánování a tedy ještě primitivnější způsoby panelové výstavby po nástupu Husákovy normalizace však jejich úsilí odsoudily k neúspěchu.[41]

Sídliště Bohnice jako součást severního města bylo umístěno na svazích severního okraje Prahy. Sídliště bylo situováno v přírodním prostředí s příznivými klimatickými podmínkami. Zvýšená terénní terasa byla dříve používaná na pěstování vinné révy. Celé obytné území bylo obklopeno lesoparkem, v blízkosti sídliště se rozkládal areál zdraví, což společně s Čimickým hájem poskytovalo poměrně široké možnosti pro rekreaci.

Podoba sídliště vychází z konceptu čtyřdělení území, který přinesl vítězný návrh urbanistické soutěže z roku 1969. Ve svém provedení však představuje příklad enormního zvětšování měřítka zástavby, ztráty prostorových souvislostí a zčásti ignorování terénních podmínek staveniště. Urbanistické řešení postrádá vazby na starší zástavbu. Původnímu architektonickému řešení dominují více než 300 metrů dlouhé, vysoké deskové domy bez jakéhokoliv členění. Hlavní myšlenky kompozičního založení jako např. čtyři centra okrsků, příčný široký bulvár nejsou v reálu patrny. Čtvrťové centrum zůstává nedokončeno. Sídliště Bohnice je příkladem poklesku urbanistické a architektonické kvality pražských sídlišť v průběhu konce 70. let.

Panelové domy poskytly bydlení 23 500 obyvatelům v 7 146 bytech. Kromě panelových obytných domů bylo vybudováno 146 rodinných domů, realizovaných v rámci družstevní výstavby. Celkově zde bydlelo 33 000 obyvatel. Sídliště se začalo stavět v roce 1972 a dokončilo se v roce 1980. Celkový náklad na výstavbu činil 3 miliardy Kč. Jako konstrukční systém byl použit VVÚ ETA, Larsen-Nielsen[42]. Generální projektant výstavby byl Projektový ústav Výstavby Hl. města Prahy ateliér ETA. Autory vítězného soutěžního návrhu byli M. Jarolím a J. Schwaller, sídliště

[41] ŠVÁCHA/PLATOVSKÁ 2007, 50

[42] VOLDŘICH/BÍLEK 1981, 63 „Larsen – Nielsen je konstrukční soustava stavěná pouze v Praze, která byla řešena jako systém nosných a podélných stěn. Používalo se železobetonových stěnových panelů a betonových příček.“

projektoval V. Havránek, L. Kepka, P. Frolík a další z ateliéru EVA PU hlavního města Praha, generální dodavatel n. p. Pozemní stavby Praha.[43]

2.17 Lhotka – Libuš

Sídliště Lhotka-Libuš patřilo mezi největší pražská sídliště. Nacházelo se tu 6 898 bytů pro 22 381 obyvatel. Rozkládalo se na obvodu Prahy 4 v sousedství sídlišť Krč, Novodvorská, Lhotka – Tempo. Všechny tyto obytné celky poskytovaly bydlení pro 50 000 obyvatel. Sídliště doplňovalo stávající zástavbu převážně rodinných domků. Bylo rozděleno na čtyři celky. Dalším celkem bylo tzv. centrum sídliště, kde se soustředila občanská vybavenost, např. škola umění, pošta, kino apod.

Při návrhu sídliště bylo pamatováno na zdravé životní prostředí. Komunikace byly soustředěny na obvodu sídliště a tam, kde bylo potřebné, se předpokládala výstavba clon proti hluku, které měly tvořit buď garáže nebo objekty služeb, tak aby v blízkosti nebyl silniční provoz, který by narušoval klid sídliště. Dopravní spojení s centrem města bylo realizováno v návaznosti na metro. Bylo zde postaveno celkem 49 bytových objektů. Stavby byly stavěny v technologii VVÚ ETA a MS 71[44]. V prosinci roku 1972 byla zahájena výstavba sídliště a dokončena byla roku 1984. Celkový náklad byl 2258 milionu Kčs. Hlavním architektem výstavby byl ing. arch. Luděk Průša, generální projektant Pražského projektového ústavu.[45]

---

[43] VÍTEK 2007, 48

[44] VOLDŘCH/BÍLEK 1981, 63 „MS 71 je skeletově rámovaná konstrukce na bázi montovaných staveb.“

[45] VÍTEK 2007, 51

2.19 Jihozápadní Město

Území určené pro výstavbu jihozápadního města bylo poslední velkou rezervou nové bytové výstavby, která bezprostředně navazovala na městskou strukturu Prahy. Podrobný územní plán byl vypracován během roku 1968 a schválen radou NVP v červnu 1970. Vzhledem k tomu, že řešené území se rozkládalo asi polovinou plochy na území hl. města Prahy a polovinou na území Středočeského kraje, byl podrobný územní plán schválen v roce 1970 jen v rozsahu platném na území hlavního města Prahy. Po připojení dalšího území k Praze v roce 1974 byla zbývající část podrobného územního plánu schválena radou NVP v prosinci 1974. Stodůlky byly realizovány v období 1977 – 1980. Během jejich výstavby bylo započato s výstavbou dalších souborů a v období 1985 až 1986 bylo z hlediska bytové výstavby Jihozápadní Město dokončeno.

Jihozápadní město bylo rozděleno na šest obytných souborů, které tvořily samostatné, architektonicky svébytné celky, budované se záměrem umocnit a dotvořit charakter krajiny. Pracovní názvy se uplatnily i v konečném pojmenování. Jsou to Stodůlky, Lužiny, Velká Ohrada, Nové Butovice, Jinonice a Dívčí Hrady. Urbanistickou kompozici sídliště značně ovlivnily kvality výjimečně utvářeného terénního reliéfu. Generální projektant byl Projektový ústav VHMP, hlavní architekti ing. arch. Ivo Oberstein, ing. arch. Milan Klíma, ing. arch. Eva Kosová a ing. arch. Václav Valtr. Dodavatelé byly Inženýrské a průmyslové stavby, n. p. Praha a Montované stavby n. p. Praha.[46]

Jihozápadní město je představitelem poslední generace pražských nových „měst“. V době vzniku byl aktuální koncept, který vycházel jak z danosti území, tak z tehdejší mezinárodních trendů, byl pak z velké části realizován, ale s omezenými prostředky, které byly tvůrcům k dispozici. Cena jihozápadního města spočívá ve velkorysé urbanistické koncepci. Páteří města je trasa metra, kterou sleduje centrální park. Strukturu zástavby tvoří jednotlivé čtvrtě, založené kolem stanic metra, na které se váží centra občanského vybavení. Území zahrnuje a integruje plochy starší zástavby.[47]

[46] VÍTEK 2007, 54
[47] HEXNER 2007, 47

2.20 Jižní Město

Podrobný územní plán pro výstavbu byl schválený radou NVP v roce 1986. Jižní Město bylo navrženo na jižním okraji Prahy v blízkosti obcí Chodov, Kunratice, Šeberov a Háje. Sídliště bylo řešeno jako samostatný městský obytný celek obsahující 22 111 bytů pro 73 360 obyvatel. Sídliště je rozděleno dálnicí na Jižní Město I., východ a Jižní Město II., západ.

Jižní Město I. – východ obsahovalo bytové jednotky a objekty občanské vybavenosti. V roce 1966 a v roce 1967 proběhly dvě fáze soutěže, ve kterých vždy vyhrál J. Krásný se spolupracovníky. V roce 1968 byl schválen podrobný územní plán zpracovaný v rámci Pražského projektového ústavu. Na Jižním Městě II. byly kromě bytových objektů také areály škol, středních i vysokých, sportoviště, administrativní budovy, vysokoškolské koleje apod. Soustředění výstavby tak rozsáhlého celku do jediného místa a její realizace v poměrně krátkém časovém úseku přinášely nežádoucí dopady určitého stereotypu v řešení jednotlivých souborů staveb. Aby tomu bylo zabráněno, byl každý ze čtyř bytových souborů zadán jinému projektovému ateliéru dvou projektových ústavů. K odstranění stereotypu a uniformity objektů dále přispívalo i použití více konstrukčních soustav, a to VVÚ ETA, Larsen-Nielsen.[48]

Základní myšlenkou nového celku bylo rozdělení do více čtvrtí s centry podle páteřní komunikace a s parkem uprostřed. Podrobný územní plán původní návrh koncepčně nezměnil, ale zástavbu velkých forem rozmělnil do více plánů a svým způsobem i zmenšil původní měřítko objektů i prostor. Další projektové zpracování jednotlivých souborů různými projektovými ústavy a následná realizace již pracovaly s reálnými typy objektů v rámci možností tehdejší prefabrikace a stavební výroby. Realizovaná zástavba má velké měřítko a postrádá prostorovou a organizační jasnost předchozí generace pražských obytných útvarů. Výsledný celek je funkční, ale rozhodně ne jako město. Z původní snahy o kompoziční bohatost je prostorový chaos, ke kterému přispívá chudost architektonického ztvárnění a neukončenost výstavby v řadě uzlových míst. Na souboru je snad cenné jen založení trasy metra, která je navzdory všemu stále čitelná. Velikost objektů a prostorová forma jsou však odstrašující. [49]

---

[48] VÍTEK 2007, 56
[49] LUKAVEC 2010, 32-33

2.21 Barrandov

Sídliště leží v Praze 5, v katastrálním území Hlubočepy. Území lze charakterizovat jako náhorní planinu, svažující se k severu. Celé území bylo nezastavěné, i když výstavba si vyžádala demolici rodinného domku č p. 191. V jižní části tzv. Pražské čtvrti se nová zástavba nedotkla, pouze byla dovybavena inženýrskými sítěmi. Původní projekt, který zastavoval území na západ od ulice Wassermannovy, nebyl naplněn.

Základem kompozice je v pražských poměrech originální východo-západní pěší osa s mimoúrovňovým křížením s komunikacemi. Na této ose jsou veřejné prostory. Tato páteř života sídliště je pak akcentována samotnou zástavbou obytných domů. Pravoúhlá osnova s jasnou prostorovou strukturou byla pokusem o reminiscenci tradičního městského prostředí inspirovaným nepochybně pracemi bratrů Krierových. V typologii zastavovacích soustav byly použity jak různé variace neuzavřených bloků s předzahrádkami a vnitřními dvory, tak bodové akcenty v uzlových polohách. Snaha o městský výraz zde svedla těžký boj s výrazovými možnostmi dobové prefabrikace. [50]Hlavními prostory jsou tři náměstí (Chaplinovo, Tilleho a Trnkovo). Dominantami jsou skupiny dvanáctipodlažních věžových domů. Charakteristické jsou pak věžičky objektu v prostoru Trnkova náměstí. Projekty k sídlišti vznikaly v letech 1977-1989 a realizovat se začalo v roce 1980. Hlavní architekti výstavby byli Z. Hölzel a J. Kerel. Investorem byla Výstavba sídlišť Hl. města Prahy, celková rozloha sídliště je zhruba 99ha. Bytových jednotek bylo cca 6 100 na 17 000 obyvatel. Dalo by se říct, že sídliště Barrandov je jedno z posledních sídlišť dokončených před rokem 1990.[51]

[50] HEXNER 2007, 17
[51] VÍTEK 2007, 56

2.22 Shrnutí pražských sídlišť

Panelová sídliště v Praze se začala stavět v průběhu 50. let. Postupem času se výstavba sídlišť stala nedílnou součástí územního plánování hlavního města Prahy. Prakticky až do začátku 60.let byl investiční rozvoj Prahy silně omezen především intenzivní výstavbou těžkého průmyslu, bytů v průmyslových aglomeracích a obnovou zvlášť válkou postižených oblastí státu. Za prvních patnáct let od konce války bylo postaveno 29 000 nových bytů.[52] V padesátých letech se začalo pracovat na celkových rozvojových plánech města, stavěla se první obytná sídliště, byla založena malešicko-hostivařská průmyslová oblast a přistoupilo se k obnově nejdůležitějších památkových objektů. Tento vývoj pokračoval i v 60. letech, kdy došlo k prvému rozšíření území města, které na rozloze 300 km^2 překročilo milión obyvatel.[53] Panelová výstavba 60. a 80. let minulého století tedy zajistila bydlení pro řadu obyvatel na úkor životního standardu.

Mezi první panelová sídliště patří sídliště Antala Staška, Průběžná a sídliště Invalidovna. Za nejmladší se považují sídliště Jižní Město, Jihozápadní Město a Barrandov. Na sídlišti Jižní Město je názorně vidět úpadek tehdejšího stavitelství. Dost často se stávalo, že původní záměry architektů nebyly naplněny. Některá sídliště utrpěla ránu v podobě nové výstavby silnic, kdy byla sídliště necitlivě rozdělena a stala se tak více neosobní.[54]

S výstavbou nových sídlišť souvisel i vývoj nových stavebních technologií. Již nestačilo použití tradičních technologií a pro zrychlení a zprůmyslnění výstavby bytů se začaly používat montované konstrukční systémy. Urbanistická řešení byla ovlivňována možností a vztahem stavebních ploch v stávající zástavbě města. Stávalo se tak, že nová sídliště musela mít inženýrskou a občanskou vybavenost, protože přímo nenavazovala na starší zástavbu. Proto můžeme sledovat tři velikostní skupiny sídlišť, začínající Petřinami pokračující Jižním Městem a končící u sídlišť Barrandov a Jihozápadní Město. První skupina se přizpůsobovala svou urbanistickou koncepcí okolnímu zastavění, další skupina měla už vlastní urbanistické řešení, ale bez návaznosti na původní zástavbu. Poslední skupina sídlišť již dodržovala zásadu neprůjezdnosti obytného území a dopravní komunikace měla po obvodu. Tím se uvolnil vnitřní prostor

[52] PLAŇANSKÝ 1985, 4
[53] PLAŇANSKÝ 1985, 13
[54] BERAN/KAPELLER 2009, 4

pro zeleň a rekreační plochu.[55]

Panelová sídliště se nejintenzivněji stavěla od 60. do 80. let minulého století. Úbytek finančních zdrojů a stále vyšší poptávka po nových bytech se projevila na výstavbě obytných celků, kde rychlost postavení byla důležitější než funkčnost staveb. Nedostatečná tepelná izolace a nekvalitní provedení mnoha součástek panelových domů byly jen jeden z mnoha důvodů, který brzy stvořil z domů ikonu komunismu.

Panelová výstavba obklopila Prahu ze všech stran a utvořila jakousi hradbu, kde je nedostatečná infrastruktura, anonymita a lhostejnost obyvatel, která graduje ve špatně izolovaných bytech bez známky jakéhokoli soukromí. Kritika sídlišť se naplno projevila až po pádu komunistické strany. V dnešní době žije v pražských sídlištích okolo 470 000 lidí, což tvoří 40 % obyvatel Prahy.[56]

[55] ŠVÁCHA/PLATOVSKÁ 2007, 45
[56] ŠPAČEK 2012, 966

2. Bratislava

Hromadná výstavba na Slovensku se vnímá jako charakteristický příklad selhání ideálů moderní architektury. Masová výstavba panelových sídlišť dovedla myšlenky moderního urbanismu, typizace, unifikace, ale i celého systému socialistického stavebnictví do slepé uličky. Situace, ve které stát zničil přirozenou hospodářskou soutěž, měla katastrofální dopad na stavebnictví na Slovensku. Ztráta zodpovědnosti za dílo, pokles produktivity práce a nekvalitní stavební výroba. I když se kritika hromadné výstavby objevovala už od 60. let minulého století, naplno se projevila až po pádu železné opony. Panelová technologie tvořila 93, 5 % bytové výstavby. Panelová sídliště přes to všechno dobře vyřešila bytovou krizi. Jen na Slovensku bylo postaveno 1 261 000 bytů v období mezi lety 1971 – 1980. [57]

Období na začátku 60. let do poloviny sedmdesátých let bylo nejintenzivnější období na výstavbu panelových sídlišť. Prvním komplexním konceptem, který stál na počátku panelové výstavby v Bratislavě, je experimentální soubor v Račianské ulici z let 1958 – 1961. V roce 1956 vyhrál celostátní soutěž kolektiv mladých autorů, a to Václav Houdek, Štefan Svetko, Ondrej Dukát, Štefan Ďurkovič a Emil Vician. Toto sídliště patří mezi nejlepší sídliště v Bratislavě díky ušlechtilé architektuře, urbanistické koncepci a dobře řešeným bytům[58]. První panelová sídliště v Bratislavě se intenzivně zapojovala do starší městské zástavby. Později však sídliště začala zaplňovat volné okraje Bratislavy, kde vznikaly velké obytné soubory.

[57] DULLA 2006, 77
[58] MORAVČÍKOVÁ 2006, 3

3.1 Krasňany a Experimentálka

Krasňany jsou nejstarším sídlištěm v Bratislavě, na kterém se uplatnily principy poválečné bytové výstavby. Vybudovalo se ve dvou etapách, přičemž v první etapě se využila tradiční výstavba a v druhé etapě už panelová výstavba. Urbanistické řešení sídliště vycházelo z principů satelitového pásového města. Architekti navrhli sídliště jako relativně uzavřený samostatný útvar s řídkou zástavbou a základní občanskou vybaveností soustředěnou na obvodě. Šlo o první stavební počin v rámci strategie rozvoje města na severovýchodní stranu. Autoři výstavby byli Kamil Gross, Ján Svetlík, Emanuel Hruška, Ján Steller, Vojtech Horák, Miloš Gašparec a Karol Ružek. Projektové návrhy na výstavbu probíhaly v letech 1950 až 1952, samotná výstavba se uskutečnila mezi lety 1955 až 1962. Pod dohledem projektového ústavu Stavoprojekt Bratislava.[59]

Urbanistické řešení vychází z principů satelitního pásového města. Začátkem osmdesátých let 20. století zde vznikl experimentální osmipodlažní objekt se 70 byty, který se stal základním typem pro krajský stavební podklad KTD 11 – MB8 zpracovaný krajským projektovým ústavem Bratislava. V rámci experimentálního sídliště postavili objekt z litého betonu a tři věžové domy. Centrem obytného souboru se stalo kulturní středisko Experiment.[60]

[59] DULLA 2006, 98
[60] MORAVČÍKOVÁ 2011, 68

3.2 Februárka

Sídliště postavené u bývalé ulici Februárového víťazstva představuje mezník v hromadné bytové výstavbě na Slovensku. Využily se zde všechny principy, které moderní architektura a urbanismus přinesly do problematiky bydlení v polovině 20. století. Bytovou zástavbu uspořádali v duchu Athénské charty[61] a v rámci jednotlivých budov uplatnili principy standardizace a moderní technologie včetně prefabrikace. První studie výstavby sídliště Februárka vznikla roku 1953 pod vedením Georgia Tursunova a Jaroslava Víteka. V roce 1956 proběhla celostátní soutěž na výstavbu sídliště. Vítězný projekt se nakonec realizoval.

Februárka je prvním experimentálním celkem, kde se bytová zástavba v okrscích A a D postavila technologií litého betonu. V dalších dvou okrscích B a C se použila starší technologie T16 a T03. V okrsku E je dnes sídliště Teplická. Dobový zájem o výtvarné umění dokazuje umístění několika ateliéru do obytných domů na severozápadním okraji sídliště. Významnou součástí architektonické koncepce byly rozsáhlé zelené plochy a umělecká díla instalovaná ve veřejném prostoru sídliště. Do sídliště jsou zakomponované i starší Legiodomy od Dušana Jurkoviče a Josefa Pacla z roku 1923.

Sídliště Februárka můžeme považovat za novátorský koncept. Autoři dokázali překonat model uzavřených bloků socialisticko-realistických sídlišť a navrhli volnou strukturu s jasně čitelnou koncepcí a rytmem. Harmonické rozložení jednotlivých výšek obytných celků, přiměřená velikost komplexů, nápadité architektonické řešení spolu s konstrukčními novinkami, (příčný nosný systém, litý beton, rámová konstrukce panelů, vytvoření bytového instalačního jádra) a kvalitní stavební realizace vytvořily z Februárky nejlepší sídliště svého času na Slovensku.

Autoři sídliště Februárka jsou Štefan Svetko, Ondrej Dukát, Václav Houdek, Mária Krukovská, Emil Vician a Štefan Ďurkovič. Stavěla se mezi lety 1953 až 1961.[62]

---

[61] Athénská charta je soubor zásad moderního urbanismu přijatý na konferenci CIAM roku 1933. Zabývá se otázkou bydlení, rekreace, práce, dopravy a historickým dědictvím měst. Charta byla vydána až roku 1943 Le Corbusierem v Paříži. Athénská charta se stala základem funkcionalistického urbanismu. In. www.zaopavu.cz/download.phd?.soubor=44, vyhledáno 15. 11. 2013

[62] SVETKO 1957, 3-5

3.3 Hostinského

Trojúhelníkové území sídliště se odvíjí od nákupního centra Slimák situovaného v jeho vrcholu. Moderní koncepce byla reakcí tvůrců na výstavu EXPO 58. Dvoupodlažní obchodní středisko mělo původně tvar výseku mezi kružnicemi s kruhovým átriem. Vyvážené proporce objektu doplňovala vnitřní galerie. Odvážná abstraktní architektura nákupního centra byla trnem v oku konzervativní části domácí kritiky, která ho označila za formalistický. Budovu nakonec necitlivě přestavěly v devadesátých letech 20. století.

Sídliště Hostinského leží v sousedství průmyslových kolonií a starší bytové zástavby z první poloviny 20. století. Architekt Ivan Matušík ve spolupráci s Josefem Chovancem a Ludovítem Jendrejákem koncipoval sídliště jako opozici tradiční pravoúhlé struktury okolní periferní zástavby. Panelová výstavba využívala konstrukční systém BA. Uplatnily se zde dva typy bytových domů, sedmipodlažní řadové objekty a dvanáctipodlažní věžové domy. Výstavba se uskutečnila mezi lety 1959 až 1964.[63]

[63] MORAVČÍKOVÁ 2011, 112-119

3.4 Sídliště Ružinov

Sídliště Ružinov je jedním z nejcharakterističtějších poválečných sídlišť v Bratislavě. Komplexní projekt sídliště vychází z představ moderního poválečného urbanismu o ideálním prostředí na obývání, které se nachází v zeleni a je vzdálené od rušivých elementů města jako např. automobilové dopravy. Sídliště postavili na dostupné rovinaté ploše na okraji města, přitom jedna z jeho radiál je osou a hlavní třídou sídliště. Původní návrh sídliště počítal s počtem obyvatel okolo 60 000. Vnitřní jednotlivé okrsky jsou formované do širokých řad anebo „náznakových“ vnitrobloků, které doplnila občanská vybavenost. Jednotlivá zařízení občanské vybavenosti mají podobu samostatně stojících budov postavených na základě typových projektů. V každém z okrsků byla jiná občanská vybavenost. V jednom například byly administrativní budovy, v druhé zdravotní zařízení. Bývalé malé terénní rozdíly, stopy po původních říčních ramenech, využili architekti na plastickou modelaci terénu s terénními terasami, kde byli garáže ve spodní části.

Zelené plochy sídliště byly obohaceny o brutalistické figury fontán a oddychového sezení. Experimentální umělecká díla tvořila podstatnou součást původní koncepce sídliště a na jejich tvorbě se podíleli špičkoví umělci té doby. Plastiky byly od Vladimíra Kompánka (Soustava plastik a Štrkovec z roku 1971 a Svatba, Trávníky z roku 1972) dále Soustava dekorativních plastik na ulici Andreje Mráza od Jozefa Fizela z roku 1975 a Série plastik ve spolupráci Pavol Binder, Vladimír Kompánek, Milan Laluha, Andrej Rudavský, Rudolf Uher zbourané v roce 1974.

Urbanistické koncepci sídliště se roku 1966 dostalo odborného uznání v podobě ceny Dušana Jurkoviče, který autorům udělil tehdejší Zväz slovenských architektov. Architekti tohoto sídliště jsou Dušan Kedro, Tibor Gebauer, Štefan Ďurkovič, Ladislav Pinkalský, Il´ja Skoček, Ferdinand Konček, Ferdinand Milučký, Karol Ružek, Ľubomír Titl dále na něm pracovali Ľudovít Jendreják, Štefania Krumlová, Elena Viciánová, Mária Krukovská, Stanislav Talaš a další. Sídliště se stavělo od roku 1960 do roku 1968. Současný počet obyvatel se pochybuje okolo 56 000. Obytné domy se vyznačují charakteristickým výrazem, který odráží technologie celostěnových panelů. Uplatnily se zde různé typy konstrukční technologie.[64]

[64] MORAVČÍKOVÁ 2011, 122-132

3.5 Podhradie

Původní koncepce sídliště Podhradie vznikla mezi lety 1957–1958. V té době na území Zuckermandlu a Vydrice stála ještě původní bytová zástavba z 19. století a žilo zde okolo čtyř tisíc obyvatel. Úvahy o nové výstavbě na úpatí hradního vrchu však sahají už do začátku 20. století. Funkční určení a podoba záměru výstavby v této části města se vyvíjela od reprezentační vládní čtvrtě až po slovenskou univerzitu.

Návrh sídliště požadoval zbourání větší části původní zástavby a jejím nahrazením novou zástavbou v duchu Athénské charty. Většinu stavby měly tvořit šestipodlažní řadové bytové domy s posunutým posledním podlažím, uspořádané podél nábřežní komunikace. Za nimi, blíž k hradnímu vrchu, uvažoval návrh s volně stojícími bodovými domy. Kompoziční akcent sídliště představovala trojice věžových domů na jeho západním okraji při vyústění tunelu pod hradním vrchem. Současně zde měly být školy, občanská vybavenost, budova Slovenské filharmonie a mezinárodní hotel. Z původní zástavby podhradí se mělo zachovat 21 budov mezi nimi i kostel Svaté Trojice s okolními budovami. Celkové náklady na výstavbu dosahovaly podle původního projektu 124 milionů Kčs. Z celého projektu se realizovaly jen tři věžové domy, které byly postaveny novou technologií a to technologií montovaných betonových prvků. Výstavba se uskutečnila v roce 1963. Autoři jsou Alois Daříček, Ferdinand Konček, Ilja Skoček, Ľubomír Titl a statik Jozef Poštulka.[65]

[65] MORAVČÍKOVÁ 2011, 146 - 153

3.6 Karlova Ves

Obytný soubor Karlova Ves je první sídliště, které je postavené ve výrazně svahovitém terénu. Podrobný územní plán zpracovali roku 1961 Milan Beňuška a kolektiv. Po jeho přehodnocení došlo k vypracování dalších studií, jednu ze studií zpracoval profesor Emanuel Hruška. Konečná verze urbanistického návrhu je společným dílem Štefana Ďurkoviče, Štefana Svetka a Stanislava Talaše. Definitivní návrh sídliště vznikal od roku 1964.

Sídliště je situované v údolí v bývalé předměstské čtvrti Karlova Ves, některé fragmenty původních domů se zachovaly. Jedním z nich je kostel v pozdně barokním stylu Kaplnka sv. Jána Nepomuckého. Na hlavní ulici navazují uzly občanské vybavenosti, při kterých se uplatňuje princip dvojúrovňové segregace pěší a automobilové dopravy. Architekti navrhli sídliště jako výrazně gradující hmotnou kompozici, přitom se podařilo vytvořit jedno z nejrozmanitějších sídlišť v Bratislavě.

Charakteristickou figurou urbanistické struktury je blok s půdorysem ve tvaru U. Tvoří ho dva čtyřposchoďové bytové domy, které vymezují specificky poloveřejný vnitroblokový prostor. Určitým protějškem bloku jsou vyšší bytové domy postavené v těsné blízkosti. Rozmanitost prostředí dotváří skupiny dvou až tří výškových budov, které působí vrámci sídliště jako kompoziční akcent a orientační prvek. V obytném souboru se uplatňuje zeleň ve formě husté sítě mikroparků v jednotlivých vnitroblocích a dalších veřejných prostranstvích. Hodně budov jak bytových, tak veřejných se stavěla s využitím jiných technologií než panelových. Díky tomu se podařilo vytvořit heterogenní městskou čtvrť.

Obytný soubor sídliště Karlova Ves získal krátce po dostavění několik odborných architektonických a urbanistických ocenění. Sídliště se stavělo od roku 1964 až 1976 s roční pauzou v letech 1966-1967. Irina Kedrová zde instalovala Kaskádovou fontánu.[66]

[66] DULLA 2006, 106

3.7 Dúbravka

Sídliště Dúbravka představuje další fázi vývoje města severovýchodním směrem. Prostorový model sídliště pro 45 000 obyvatel vznikal jako součást komplexní koncepce většího urbanistického celku Dúbravka – Lamač od roku 1965. Pod vedením architekta Iľji Skočeka vznikl roku 1966 územní plán. Po odchodu architektů Skočeka, Končeka a Titla ze Stavoprojektu, převzal práci na projektech části sídliště Imrich Ehrenberger. Těžiště sídliště s dominantou Domu kultury se realizovalo v průběhu osmdesátých let 20. století. V této době výstavby se realizovalo několik experimentálních nepanelových obytných domů.

Architekti určili ráz prostorové koncepce sídliště několika charakteristickými prvky. Avantgardní ideu liniového centra transformovali prostřednictvím centrálního polyfunkčního koridoru lemovaného deskovými bytovými domy téměř do podoby tradiční ulice. Bytové domy řadily do rozličně traktovaných řádků, které doplnili skupinami výškových budov. V rámci jednotlivých bytových okrsků vytvořili ohniska občanské vybavenosti se zastávkami městské hromadné dopravy, které použili jako základ pro formování příčných pěších tras.

Dúbravka je sídlištěm s výraznými kontrasty rozličných druhů zástavby. Bodové domy volně stojící v zeleni doplňuje řadová zástavba s předzahrádkami, či rozličné formy individuální bytové zástavby se soukromými zahrádkami. Byly zde instalované plastiky jako např. plastika Sestry od Tibora Kaveckého, plastika Děvče s knihou od Theodora Baníka či plastika Pozdrav vesmíru, Při kříži od Dušana Králika. Sídliště se stavělo mezi lety 1965 až 1985.[67]

[67] DULLA 2006, 107

3.8 Medzi Jarkami

Sídliště Medzi Jarkami patří z hlediska radikálního tvarování urbanistické struktury mezi nejodvážnější realizace ve městě. Aplikovaly se zde standardní typy panelových domů, kde architekti aplikovali futuristicky působící shluky objektů. Vznikly tak tři velké osmiúhelníkové bloky s rozsáhlými vnitřními plochami v podobě polootevřených dvorů. Tato částečná otevřenost je významným momentem konceptu. Prostory nejsou tak izolované, komunikují s okolím nejen vizuálně, ale i fyzicky. Dvory neboli vnitrobloky navrhli jako rekreačně – sportovní prostory, které měli podporovat dětskou kreativitu a vztah k umění. Největší vnitroblok, kde byly uměle navršené kopečky, sloužil i k sáňkování či lyžování, byl zde hrad s palisádami a objekt létajícího talíře, z kterého se zachovalo jen torzo.

Sídliště Medzi Jarkami je charakteristickým příkladem komplexní bytové výstavby, která měla v podobě vzdáleného satelitu města řešit ubytování narůstajícího počtu obyvatel Bratislavy. Bylo postaveno mezi lety 1973 – 1979. Architekti výstavby byli Štefan Svetko a Štefan Ďurkovič. Projektový ústav byl Štátný výzkumný, projektový a typizační ústav Bratislava.[68]

[68] DULLA 2006, 105

3.9 Petržalka

Petržalka je největším sídlištěm ve střední Evropě a jedním z nejambicióznějších projektů autoritativního komunistického režimu a zároveň nejrozsáhlejší, nejvýznamnější architektonicko – urbanisticky mimořádně náročná sídlištní výstavba Bratislavy. Koncepce výstavby tohoto nového městského sektoru se opírala o dobové představy o budování města, které vycházely z principů Athénské charty. Petržalka, situovaná na pravém břehu Dunaje, měla být protikladem historického jádra Bratislavy, městskou částí s atraktivními městskými třídami a mnohotvárnými prostory. Sledujíc tento cíl vypsalo město roku 1967 mezinárodní soutěž.[69] Zapojilo se do ní 84 architektonických kolektivů z 19 zemí. Pět vítězných návrhů splňovalo představu a aktuální názory na budování nových městských částí, podle kterých měla Petržalka spojit všechny přirozené městské funkce. První dvě ceny neudělili, udělili však třetí cenu, kterou vyhráli tito autoři: Anna Dandárová, Jozef Fabiánek, Eva Horková, Irina Kedrová, Štefánia Krumlová, Marián Maľovaný, Karol Ružek, Josef Slíž, Stanislav Talaš, Emil Vacian, Elena Vacianová. Územně plánovací studii městského sektoru Bratislava-Petržalka nakonec spravovali Jozef Chovanec a Stanislav Talaš. Vycházeli přitom ze závěrů poroty soutěže. Velkolepé záměry se realizovaly jen částečně bez hlavní komunikační osy s občanskou vybaveností. Sídliště zůstalo tak převážně monofunkční, nepříjemně závislé na vnitřním městě.[70]

Výstavba sídliště úplně přepsala území původní obce Petržalka a lužních lesů na vysoce urbanizované prostředí. Charakterizuje ho složitá uvolněná struktura široko otevřených bloků s řadovými domy a náznaků ulic vymezených deskovými domy, které doplňují volně stojící věžové domy. Sídliště je složeno z tří sektorů, které se dělí na menší obytné celky. Každý z nich má občanské vybavení v podobě škol, zdravotních zařízení či nákupního centra.

[69] KUSÝ 1976, 140
[70] DULLA 2006, 108

Na území Petržalky je hodně rekreačních ploch a sportovišť celoměstského významu (fotbalový stadion, dostihová dráha, veslařské kluby apod.). Charakteristické pro sídliště Petržalka jsou plochy nevyužitého území, případně území se stavební uzávěrkou v oblasti původně plánované hlavní komunikační osy. Sídliště Petržalka se stavělo mezi lety 1967 - 1971 a 1973 – 1980. Mezi umělecká díla sídliště se mohou řadit dekorativní plastiky od Jána Hučka, Andreje Rudavského, Jozefa Jankoviče.[71]

[71] MORAVČÍKOVÁ 2006, 7

3.10 Lamač

O výstavbě sídliště Lamač se začalo uvažovat roku 1965, kdy se začal připravovat společný koncept nových sídlišť na území obcí Dúbravka a Lamač. Návrh reagoval na specifické přírodní danosti území kombinací nízkopodlažní rodinné zástavby a vícepodlažní komplexní bytové výstavby. Přechod jednotlivých forem zástavby měl být pozvolný a v souladu s konfigurací svahovitého terénu. Občanskou vybavenost soustředili do dvou ohnisek v kontaktu s hlavní dopravní osou obytného okrsku.

Základním prvkem formulujícím obraz sídliště jsou osmipodlažní řadové domy, které v západní části území byly doplněny skupinou výškových bytových domů. Původní projekt uvažoval o aktivním propojení sídliště Dúbravka s Lamačem, ale obě tato sídliště se vyvíjela samostatně. Pozoruhodný bývalý obchodní dům (Stanislav Spáčil, Peter Černo, 1988) svědčí o pokusu zaujmout větší územní celek. Sídliště Lamač se stavělo mezi lety 1974–1988. Hlavní architekti výstavby byli Vojtěch Vrtílek, Danica Martinová, Jozef Mravec. Uměleckým počinem byl celoplošný stylizovaný obraz holubice na osmipodlažním domě ve Studenohorské ulici.[72]

[72] MORAVČÍKOVÁ 2011,236-243

3.11 Záhumenice

Sídliště Záhumenice představuje nejvýchodnější výběžek bytové výstavby na úpatí Malých Karpat. Sídliště Záhumenice navazuje na menší obytný soubor Komisárky, které byly realizovány nepanelovou technologií začátkem sedmdesátých let 20. století. Projekt sídliště Záhumenice reagoval na změnu územního plánu z roku 1965, podle kterého mělo být sídliště Barónka spolu s lokalitou Komisárky poslední hromadnou výstavbou postavenou na území městské části Rača, kde se dále plánovalo jen s individuální výstavbou.

Autoři výstavby formovali urbanismus sídliště do nepravidelné struktury zalamovaných řad bytových domů. Ty vytvářely okolo pravoúhlé struktury dopravních komunikací otevřené vnitrobloky s náznaky ulic. Volná forma zástavby kontrastovala s hustou strukturou původní zástavby i s jednoznačnými liniemi staršího sídliště Komisárky. Podobně jako ostatní sídliště z tohoto období charakterizuje zvyšování hustoty zástavby prostřednictvím dvanáctipodlažních až čtrnáctipodlažních bytových domů. Sídliště Záhumenice stavěli od roku 1977 – 1983. Architekty výstavby byli Ivan Marko, Marta Kropiláková, Pavol Rapant. Jedno z význačných uměleckých děl je plastika Ráno mieru od Ludmily Cvengrošové.[73]

[73] Moravčíková 2011, 246-249

3.12 Devínská Nová Ves

Hromadnou bytovou výstavbu realizovali v příměstské obci Devínská Nová Ves v podobě třech relativně samostatných obytných celků, které postavili do centra původní vesnické zástavby. Urbanistickou koncepci tvoří struktura pravoúhlých bloků, které vymezují pravidelnou uliční síť. Vnitrobloky mají podobu parkové zeleně.

Hromadná bytová výstavba měla sloužit pro zaměstnance Bratislavských automobilových závodů, které vznikly v blízkosti vesnice na začátku osmdesátých let 20. století. Vítězný návrh sídliště z roku 1982 řešil komplexní bytovou výstavbu při obvodních stranách východo-západní osy původní zástavby. Sídliště Devínská Nová Ves je rozděleno do tří částí a to Stred, Kostolné a Podhorské. Jako první realizovali Stred. Komplexní bytovou výstavbu měli doplnit rozsáhlejší zástavbou rodinných domů. Omezené možnosti růstu sídliště se projevily na vyšších panelových domech. Sídliště se realizovalo v letech 1982-1989. Autoři výstavby byly Peter Jančo, Pavol Mrázek, Ildikó Leontievová, za urbanistickým řešením stojí Pavol Štetina.[74]

[74] DULLA 2006, 112

3.13 Dlhé diely

Sídliště Dlhé diely vstoupilo do panoramatu města jako poslední komplexní projekt obytných souborů na sklonku osmdesátých let 20. století. První informace o experimentálním zastavění zveřejnili roku 1979. Řešením nového obytného souboru se zabývali architekti pod vedením Tibora Gebaura. Další díla měla být ukázkou nového individuálního přístupu k řešení bytových souborů, urbanistickou skladbou a tvarováním jednotlivých budov. Výsledný projekt nakonec vzešel z bratislavského Stavoprojektu a měl podobu standardní bytové zástavby. Původní experimentální úloha tvořila podklad pro územní projekt zóny Karlova Ves-Dlhé diely z roku 1982. Šlo o obytný soubor pro 17 000 obyvatel. Za územní projekt autoři získali Cenu Zväzu slovenských architektov. Aktualizace po roku 1987 zvýšila počet obyvatelů na víc než 22 000.

Výstavba obytného souboru na strmých svazích začala v červnu 1987. Rozdělili ji na několik stavebních fází. Od samotného začátku redukovali plánovanou občanskou vybavenost. Struktury výstavby vychází z kombinace akciových a obytných domů s atypickými polyfunkčními domy. Urbanistické členění zóny je jasně artikulované centrem obytného souboru. Vysokou hustotu zástavby a monotónní výškovou hladinu osmipodlažních objektů měly kompenzovat drobné architektonické výstřelky jako např. atypické prvky, balkóny, lodžie či barevnost jednotlivých objektů. Výstavba panelových domů byla ukončena až v polovině devadesátých let 20. století. V tomto období začali budovat občanskou vybavenost, která chyběla a soustředili ji do víceúčelného centra sídliště.

Architekti výstavby byly Jozef Slíž, Eva Grébertová, Vladimír Ščepán. Sídlišti chybí umělecká díla, tolik typická pro projekty všech bratislavských sídlišť. Dalo by se říci, že toto sídliště je nejvíce ochuzené o prvky občanské vybavenosti a zároveň je nejmladším v Bratislavě.[75]

[75] MORAVČÍKOVÁ 2011, 264 - 271

3.14 Bratislavská sídliště shrnutí

Panelová sídliště, v různých formách a velikostech, najdeme téměř v každém slovenském městě. Staly se neodmyslitelnou součástí jejich urbanistické struktury, formují celkový obraz města a v neposlední řadě v městském organismu zabírají velké plochy. Doplatily na ně historické části slovenských měst, které byly právě kvůli výstavbě panelových sídliš´t celoplošně asanované.[76]

Bratislavská sídliště se svým způsobem podobají pražským, jejich podobnost můžeme vidět na postupném zvětšování panelové výstavby, zjednodušování, zrychlování a omezování finančních prostředků na výstavbu. Přesto panelová sídliště v Bratislavě si zachovala urbanistický koncept a dávala větší průchod uměleckým objektům a experimentům. Za jedno z nejmladších panelových sídlišť v Bratislavě je považován obytný soubor Krasňany za nejmladší pak Dlhé diely. Největším sídlištěm je Petžalka, která se stala i největším sídlištěm ve střední Evropě.

Hromadná bytová výstavba byla od padesátých let považována za logický důsledek znárodnění a klíčový produkt národního hospodářství. Na masovém zavedení průmyslové výroby do stavebnictví měla podíl i marxistická ideologie, která preferovala průmyslový proletariát na úkor tradiční stavební výroby. Bytová výstavba byla nástrojem v rukách vládnoucí ideologie a měla potírat rozdíly mezi občany. Moderní byt v panelové výstavbě byl pro většinu obyvatel synonymem osobního úspěchu. Hromadná bytová výstavba vyvolala kritiku v šedesátých letech, která byla zpočátku ideologicky regulovaná a omezovaná. Vynaložilo se velké úsilí na nápravu nedostatků, respektive na umlčení politicky nevhodné kritiky, nikdy se však nepodařilo odpor zničit. Novodobá výstavba na Slovensku je vnímána jako selhání ideálů moderní architektury. Kritika nedostatků panelových sídlišť se postupně spojila s kritikou socialistického politického systému, který naplno propukl po pádu komunismu.[77]

[76] ZDAŘILOVÁ 2009, 47
[77] DULLA 2006, 80, 81

Závěr

Socialistická města rostla do krajiny důsledně dělená do monofunkčních zón. Nestavěly se ani ulice, ani náměstí, dokonce ani parky ne. Místo toho se uprostřed volně rozmístěných panelových domů budovala nákupní střediska, segregované komunikace a bezbřehá sídlištní zeleň. A ačkoliv měla panelová sídliště té doby normativně okrskové hustoty velmi vysoké, např. v Česku 320 – 400 ob./ha[66], o jejich městském charakteru lze hovořit jen stěží. Nově vybudované „soubory“ nebyly městem, a to ani u nás, ani ve „spřáteleném“ socialistickém zahraničí, ale ani kdekoliv jinde.[78]

Když porovnáme bratislavská a pražská sídliště, můžeme si všimnout několika rozdílných faktorů. Architekti v Bratislavě dávali větší důraz na urbanismus sídlišť a občas se jim podařilo prosadit menší výstřelek mimo rámec tehdejších regulí. Dále většinou dodržovali Athénskou chartu, což se v Praze moc nedělo. S postupující dobou se měnila velikost sídlišť na větší území. Zvětšování plochy sídlišť ovšem nekorespondovalo s velikostí obytné plochy bytů. V Praze je největší sídliště Jižní Město a v Bratislavě Petržalka. Obě tato sídliště vznikala ve vrcholné éře socialismu a zároveň jakoby představovala vrchol stavebního úpadku tehdejší doby. Obě v nelidských rozměrech, bez centra, bez sjednocujícího prvku.

Ve veřejných prostorách sídliště se pravidelně objevují umělecká díla, zejména plastiky a reliéfy. Některá díla lze z dnešního pohledu považovat za velmi vydařená, jiná jsou až úsměvnou karikaturou tehdejší doby. Socialistický režim se snažil vštípit občanům i uměleckého ducha právě prostřednictvím děl ve veřejném prostoru. A zároveň při rozpočtech na výstavbu panelových sídlišť bylo uvolňováno okolo 4 % finančních prostředků na umělecké počiny.[79]

[78] ŠILHÁNKOVÁ 2009, 21
[79] KAROUS 2013, 357

Panelová sídliště jsou nepřehlédnutelným prvkem struktury měst. U většiny našich měst vyrostla na periferii, ale u některých nahradila nenávratně zničená původní centra. Sídliště jsou kritizována pro nedostatečnou infrastrukturu, anonymitu, lhostejnost obyvatel a nedostatek soukromí ve špatně izolovaných bytech. S kritikou monofunkčních souborů se můžeme setkat např. u Leona Kriera, který říká, že místo toho aby byla povzbuzována organická integrace všech funkcí města, politika zón prosazuje jejich mechanické odtržení. Funkční rozdrobenost města vyúst´ujě ve zničení celé krajiny a ve zrušení samotné ideje města a venkova.[80] Radikální proměna společnosti po roce 1989 znamenala pro panelová sídliště podstatnou změnu jejich pozice. Zatímco do té doby se jednalo o hlavní způsob rozvoje centrálně plánovaného socialistického města, v postsocialistickém městě se soustředila veškerá pozornost na opravy a budování center. V určitém smyslu tak u nejrazantnějších proměn transformujících se měst stála sídliště často stranou.

Panelová sídliště se stala předmětem kritiky postkomunistické společnosti. Je skutečností, že panelová sídliště nemají ve společnosti dobrý obraz. V předchozích desetiletích byly mediální veřejností tematizovány a uveřejňovány primárně nedostatky a deficity panelových sídliš´t. Z části právem, z části neprávem, a jednostranné negativistické klišé o zchátralých betonových hradech ovlivněné beznadějí, vandalismem a kriminalitou. Z objektivního hlediska vykazují panelová sídliště, stejně jako veškeré městské části, jak nedostatky, tak i pozitivní aspekty. Stavební, infrastrukturní a funkcionální nedostatky stojí proti řadě pozitivních aspektů, které jsou tématem jen zřídkakdy např. klidná lokalita, odklonění od dopravy, zeleň.[81] Častým bodem kritiky je stylistické ustrnutí moderny poválečných let. U panelové výstavby sídliš´t byl každý pracovní krok podroben racionálnímu, sériovému procesu. A stejně tak i práce architektů. Ztvárnění budov a bytů bylo zadáno velkým projekčním kancelářím. Architekti tak byli ochuzeni o možnost tvůrčího přínosu již dopředu zadanými rozměry jednotlivých stavebních dílů.[82]

---

[80] ŠILHÁNKOVÁ 2009, 22
[81] ZDAŘILOVÁ 2009, 11
[82] ZDAŘILOVÁ 2009, 14

Bývalý prezident Václav Havel o sídlištích prohlásil, že to jsou králíkárny určené k likvidaci. Jeho výrok je opodstatněný, neboť sídliště jsou neestetická, vedou k odlidštění obyvatel, představují anonymní prostředí a jsou zdrojem sociální patologie. Jindřich Chalupecký prohlásil, že „Přes všechnu jeho reálnost je v nich něco kupodivu fiktivního – stejně fiktivního jako televize, která nakonec je jediná oživuje.“[83] A přesto v nich lidé žijí a většina z nich zde bydlí ráda. Dnešní společnost je rozdělena na dva tábory, jedni panelová sídliště odsuzují a druzí je brání.

[83] ŠVÁCHA/PLATOVSKÁ 2007, 49

Obrazová příloha

Pražská sídliště

1. Sídliště Invalidovna

2. Sídliště Bohnice

3. Sídliště Prosek

4. Sídliště Novodvorská

5. Připojená území k hlavnímu městu Praha během let.

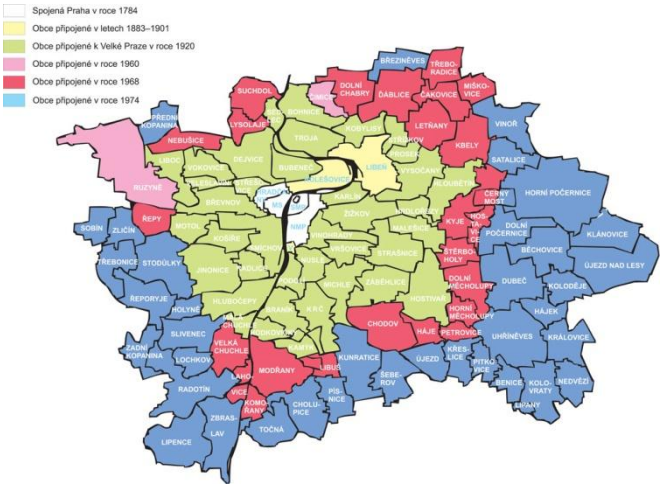

Bratislavská sídliště

6. Sídliště Medzi Jarkami

7. Sídliště Februárka

8. Sídliště Petržalka

g)

9. Sídliště Podhradie

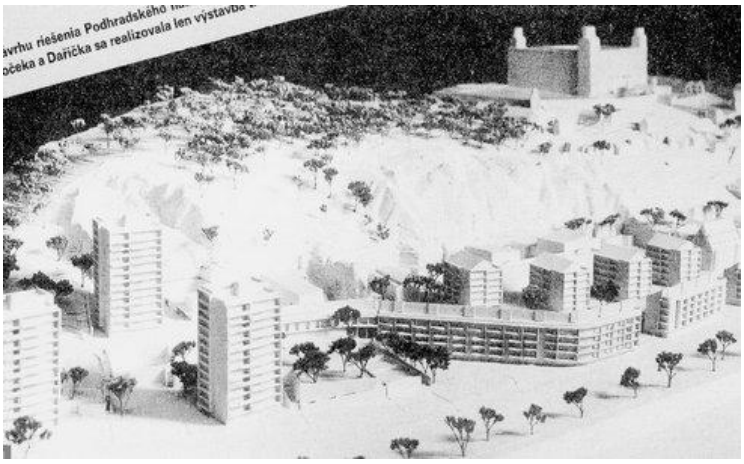

Umělecká díla v bratislavských sídlištích

10. Fontána – Ivan Vychlopen, Josef Slíž, 1973, sídliště Barónka

11. Matka – Pavel Tóth, 1980, sídliště Dúbravka

12. Slnečné hodiny – Juraj Jakubík, Štefan Prokop, 1985, sídliště Petžalka

13. UFO – Juraj Hovorka, 1972, sídliště Medzi Jarkami

Jednotlivé konstrukční systémy

14. Konstrukční typ G 57 a G 40

Vývojová řada G 40, G 57

15. Konstukční systém TO – 8B

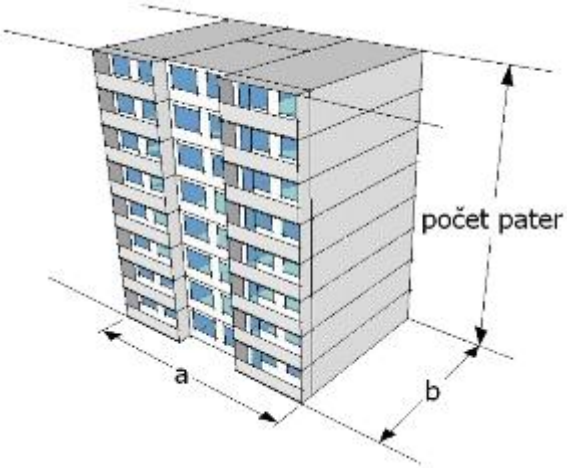

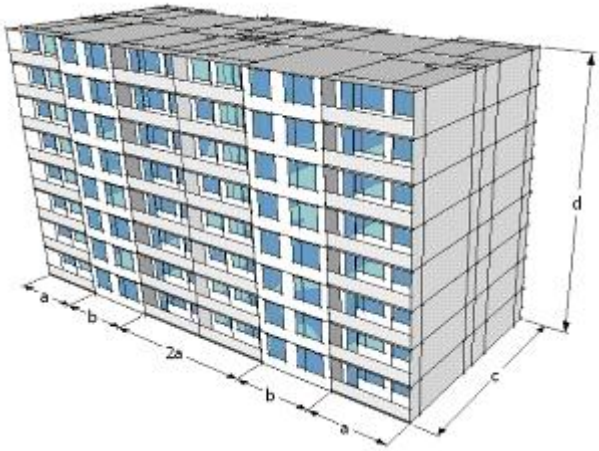

16. Konstrukční typ VVÚ ETA

Seznam vyobrazení

1. Sídliště Invalidovna, 1965. Reprodukce z: www.iprpraha.cz/cs, vyhledáno 23. 10. 2013
2. Sídliště Bohnice, 1982. Reprodukce z: www.panoramio.com, vyhledáno 23. 10. 2013
3. Sídliště Prosek, 1974. Reprodukce z: www.iprpraha.cz/cs, vyhledáno 23. 10. 2013
4. Sídliště Novodvorská. Reprodukce z: www.panoramio.com, vyhledáno 15.11. 2013
5. Mapa hlavního města Prahy. Reprodukce z: www.iprpraha.cz/cs, vyhledáno 15.11. 2013
6. Sídliště Medzi Jarkami. Reprodukce z: www.sme.sk, vyhledáno 15. 11. 2013
7. Sidliště Februárka. Reprodukce z: www.sme.sk, vyhledáno 15. 11. 2013
8. Sídliště Petžalka. Reprodukce z: www.sme.sk, vyhledáno 15. 11. 2013
9. Sídliště Podhradie. Reprodukce z: www.bratislava.sme.sk, vyhledáno 15. 11. 2013
10. Ivan Vychlopen, Josef Slíž: Fontána, 1973, sídliště Barónka. Reprodukce z: MORAVČÍKOVÁ 2011, 306, vyhledáno 17. 4. 2014
11. Pavel Tóth: Matka, 1980, sídliště Dúbravka. Reprodukce z: MORAVČÍKOVÁ 2011, 308, vyhledáno 17. 4. 2014
12. Juraf Jakubín, Štefan Prokop: Slnečné hodiny, 1985, sídliště Petržalka. Reprodukce z: www.sme.sk, vyhledáno 15. 11. 2013
13. Juraj Hovorka: UFO, 1972, sídliště Medzi Jarkami. Reprodukce z: www.bratislava.sme.sk, vyhledáno 15. 11. 2013
14. Konstrukční typ G57 a G40. Reprodukce z: www.fast10.vsb.cz/perina/ps2/xxxpodklady/11_PS2_panel_prednaska.pdf, vyhledáno 15. 11. 2013
15. Typ konstrukce TO-8B. Reprodukce z: www.panelovedomy.ekowatt.cz/stavebni-opatreni/57-historicky-vyvoj-vystavby-panelovychdomu, vyhledáno 15. 11. 2013
16. Konstrukční typ VVÚ-ETA. Reprodukce z: www.panelovedomy.ekowatt.cz/stavebni-opatreni/57-histircky-vyvoj-vystavby-panelovychdomu, vyhledáno 15. 11. 2013

Seznam použité literatury:

BALI 2010 — Peter BALI: Rekreačný potenciál verejných priestorov panelových sídlisk na Slovensku. Brno 2010

BERAN/KAPELLER 2009 — Václav BERAN/ Vera KAPELLER: Panelová sídliště – vize, realita, inovace. Praha, České vysoké učení technické 2009

BERAN 2010 — Václav BERAN: Bytové domy: moderní formy výstavby a realizace. Praha, České vysoké učení technické 2010

DULLA 2006 — Matúš DULLA: Panelové sídliská v Bratislave a ich univerzálne a specifické svislosti. In: Architektúra a urbanizmus 40, č. 1-2. Bratislava 2006, s. 73 - 113

ENGLICHOVÁ 2009 — Ludmila ENGLICHOVÁ: Modelová řešení regenerace panelové výstavby. Praha 1991

GEHL 2000 — Jan GEHL: Život mezi budovami. Brno 2000

HEXNER 2007 — Michal HEXNER: Cenné a pozoruhodné urbanistické soubory. Praha 2007

HORNIAKOVA/VOLDŘICH 1998 — Lýdia HORNIAKOVA/ František VOLDŘICH: Konstrukce pozemných stavieb I. Vydavateltvo ALFA Bratislava ve spolupráci s vydavatelstvím SNFL Praha 1988

HRŮZA 2003 — Jiří HRŮZA: Urbanismus světových velkoměst I. Díl. Praha 2003

KAROUS 2013 (ed.) — Pavel KAROUS: Vetřelci a Volavky: Atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968 – 1989). Praha 2013

KUSÝ 1976 — Martin KUSÝ: Architektúra na Slovensku 1945 – 1975. Bratislava, Pallas 1976

LÍBAL/LÍBAL 2000 — Dobroslav LÍBAL/ Patrik LÍBAL: Architektonické proměny v jedenácti stoletích. Praha 2000

LUKAVEC 2010 — Jan LUKAVEC: Jižák, země zaslíbená a mystická. In: Literární noviny 21, č. 30-31. Praha 2010, s. 32-33

MORAVČÍKOVÁ/ DULLA 2002 — Henrieta MORAVČÍKOVÁ/ Matúš DULLA: Architektúra Slovenska v 20. Storočí. Bratislava, Slovart 2002

MORAVČÍKOVÁ 2006 — Henrieta MORAVČÍKOVÁ: Achitektonické a urbanistické aspekty panelovej výstavby v Bratislave. In: Urbanismus a územní rozvoj 9, č. 1. Bratislava 2006, s. 3-8

MORAVČÍKOVÁ 2011 — Henrieta MORAVČÍKOVÁ: Bratislava – atlas sídlisk: vitajte v panelstory. Bratislava 2011

NEZVAL 1965 — Jiří NEZVAL: Proud na pozemních stavbách v ČSSR: Výstavba obytných domů a sídlišť. Praha 1965

PLAŇANSKÝ 1985 (ed.) — Miroslav PLAŇANSKÝ: Rozvoj prahy a její socialistická budoucnost. Praha 1985

PLATOVSKÁ/ŠVÁCHA 2007 (ed.) — Marie PLATOVSKÁ/ Rostislav ŠVÁCHA: Dějiny českého výtvarného umění VI/1 1958/2000. Praha 2007

PLATOVSKÁ 2010 — Marie Platovská: Vznik panelového sídliště jako typu osídlení. Zástavba pražského Červeného vrchu. In: Umění 58, č. 2. Praha 2010, s. 136-152

POSLUŠNÁ 2009 — Iva POSLUŠNÁ: Bydlení v panelech. Brno 2009

SVETKO 1957 — Štefan SVETKO: Progresívny systém tradičnej výstavby v sídlisku Februárka v Bratislave. In: Projekt 3, č. 5. Bratislava 1957, s. 3-5

ŠILHÁNKOVÁ 2009 — Vladimíra ŠILHÁNKOVÁ: Urbanizační procesy současného města. Brno 2009

ŠVÁCHA 2000 — Rostlislav ŠVÁCHA: Rekapitulace sídlišť. In: Stavba 7, č. 5. Praha 2000, 36-41

VÍTEK 2007 — Jaroslav VÍTEK: Výstavba Prahy ve druhé polovině 20. století: pražská panelstory. Praha 2007

VOLDŘICH/BÍLEK 1981 — František VOLDŘICH/ Vladimír BÍLEK: Konstrukce pozemních staveb, Díl II. A. Ediční středisko ČVUT 1981

ZDAŘILOVÁ 2009 (ed.) — Renata ZDAŘILOVÁ: Průmysl a formy bytové výstavby. Ostrava 2009

Internetové zdroje

DOUDOVÁ 2013 — Ludmila DOUDOVÁ: Pražská panelová sídliště v čase, www.betontks.cz/casopis/2013-3/07.pdf, vyhledáno 16.8. 2013

LUKAVEC 2013 — Jan LUKAVEC: Paradoxy Jižního Města, In: www.sorela.cz/normalizace/articles.aspx?id=145, vyhledáno 23.6.2013

ŠPAČEK 2012 — Ondřej ŠPAČEK: Česká panelová sídliště: faktory stability a budoucího rozvoje, www.sreview.soc.cas.cz/uploads/B7ddf49c33fe15a54b33b96býaa17fdbe7f1e_12-5-09spacek1Gindd.pdf, vyhledáno16. 8. 2013

www.archiweb.cz, vyhledáno 16. 8. 2013

www.fast10.vsb.cz/perina/ps2/xxxpodklady/11_PS2_panel_prednaska.pdf, vyhledáno 15. 11. 2013

www.panelovedomy.ekowatt.cz/stavebniopatreni/57-historicky-vyvoj-vystavby-panelovachdomu, vyhledáno 15. 11. 2013

www.panoramio.cz, vyhledáno 15. 11. 2013

www.iprpraha.cz/cs, vyhledáno 23. 10. 2013

www.sme.sk, vyhledáno 15. 11. 2013

www.bratislava.sme.sk, vyhledáno 15. 11. 2013

www.zaopavu.cz/dowload.phd?soubor=44, vyhledáno 15. 11. 2013